

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Adami Contzen E Societate Iesv, SS. Theol. Doct.
Commentaria In Qvatvor Sancta Iesv Christi Evangelia**

Contzen, Adam

Coloniæ Agrippinæ, M.DC.XXVI

Capvt XVII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82999](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82999)

longinquum, aut etiam impossibile putarent, subdit
 esse ex presentibus, *ἐν τῷ αὐτῷ ἐσθλῶς*, de his stanti-
 bus, qui non gustabunt mortem, donec venientem fi-
 lium hominis in regnum suum viderent. Si igitur fi-
 lius hominis post crucem, & mortem mox in regno
 erit, & à quibusdam astantibus videbitur, de eorum
 precibus, qui regnantis amici sunt, bene etiam sperare
 licebit. Quid porro nomine regni intelligatur. Val-
 de ambiguum faciunt expolitores. Multi aduentum
 Christi, in extremo die iudicii interpretantur, veniet
 enim eo tempore *ἐν τῷ βασιλείᾳ αὐτοῦ* in regno suo, ita
 est enim in græco, Quia totam regni potentiam &
 maiestatem circa se collectam adducet, & pro tribu-
 nali confedebit, iudex viuorum & mortuorum: Con-
 firmati videtur ex Marco; ille enim dixit, *donec vi-
 deant regnum Dei*, veniens in virtute & *δυναμει* in potentia:
 ac regnum Dei, quamvis in resurrectione Christi,
 & Ecclesie constitutione venerit in virtute, tamen
 præcipue veniet in illa die, quando omnes inimicos
 ponet scabellum pedum suorum. Lucas absolute di-
 cit, *Donec videant Regnum Dei*. Denique videntur hæc
 explicanda, ut cohereant cum illis quæ proxime con-
 nectuntur. Dicitur enim filius hominis venturus in
 gloria patris, cum sanctis angelis: minatur apud Mar-
 cum & Lucam, Si quis filium hominis erubescat, aut con-
 fusus fuerit, forte filius hominis eum confundatur, & eru-
 bescat, cum venerit in maiestate sua, & patris & sanctorum
 angelorum: deinde affirmat quosdam discipulorum
 non morituros, donec ista videant. Illi ergo tum com-

parebunt & subita morte immutabuntur. Alia inter-
 pretatio est S. Gregorii Homil. 32. Intelligendum de
 ecclesie constitutione: sed præter illa quæ dicta sunt,
 hoc etiam obstat videtur, quod non aliqui, sed om-
 nes eam non modo viderunt, sed etiam in eius con-
 structione architecti & adiutores fuerunt. Deinde
 non dubitabant iam breui Christum esse inchoatu-
 rum regnum suum. Eodem modo & illud quod Ca-
 ietanus intelligit de resurrectione & ascensione refu-
 tari videtur. Plurimum sententia est, de proxima trans-
 figuratione in monte Thabor loqui Christum. Ita
 Hieronym. Hilar. Chrysostom. Theophylact. Euthy-
 mius, D. Thom. Lyranus. Nam eam aliqui, hoc est,
 tres Apostoli viderunt. Verum id difficile est cogno-
 scere quomodo vna visio quam viderunt, & à sen-
 sibus ita alienati sunt, ut nescirent quid dicerent.
 Multo magis improprie dicitur filius hominis venire
 in regno suo, cum exhibuit illis visionem, & loquere-
 tur cum Elia & Moyse, de excessu quem complectur
 erat in Hierusalem, itaque denuntiatio illa fuit pas-
 sionis. Ut minus re ipsa postea discipuli turbarentur.
 Marcus autem cum dicit: Eos visuro regnum Dei in
 virtute, maius aliquid indicare videtur, quam vnicam
 visionem, quam etiam maximi Petrus fecit, tamen fir-
 miorem pronunciat esse propheticum sermo-
 nem. Quapropter probabiliorem iudi-
 cio primam interpretatio-

nem.

*

CAPVT XVII.

E post dies sex assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & ducit illos in
 montem excelsum seorsum. 2. & transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies eius sicut sol:
 vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. 3. Et ecce apparuerunt illis Moyses, & Elias
 cum eo loquentes. 4. Respondens autem Petrus, dixit ad Iesum: Domine, bonum est nos hic esse:
 si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Elie unum. 5. Adhuc eo loquente, ecce nu-
 bes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Huc est filius meus dilectus, in quo mihi bene compla-
 cet ipsum audire. 6. Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde. 7. Et accessit Ie-
 sus, & tetigit eos, dixitque eis: Surgite, & nolite timere. 8. Levantes autem oculos suos, neminem viderunt
 nisi solum Iesum. 9. Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Iesus, dicens: Nemini dixeritis visionem,
 donec filius hominis à mortuis resurgat. 10. Et interrogauerunt eum discipuli, dicentes: Quid ergo Scriba
 dicunt, quod Eliam oporteat primum venire? 11. At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, &
 restituet omnia. 12. Dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt in eo
 quæcumque voluerunt. Sic & Filius hominis passurus est ab eis. 13. Tunc intellexerunt discipuli, quia de
 Ioanne Baptista dixisset eis. 14. Et cum venisset ad urbem, accessit ad eum homo genibus pronolatus ante
 eum, dicens Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & male patitur: nam sæpe cadit in ignem, &
 trebro in aquam. 15. Et obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum. 16. Respondens autem Ie-
 sus, ait: O generatio incredula, & peruersa, quousque ero vobiscum? usquequo patiar vos? Afferte huc il-
 lum ad me. 17. Et increpauit illum Iesus, & exiit ab eo demonium, & curatus est puer ex illa hora. 18. Tunc
 accesserunt discipuli ad Iesum secreto, & dixerunt: Quare nos non potuimus eicere illum? Dixit illis Iesus:
 Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis
 monti huic, Transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. 20. Hæc autem genus non eyctur
 nisi per orationem, & ieiunium. 21. Conuersantibus autem eis in Galilea, dixit illis Iesus: Filius hominis
 tradendus est in manus hominum. 22. Et occident eum, & tertia die resurget. Et contristati sunt vehemen-
 ter. 23. Et cum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma acceptabant, ad Petrum, & dixerunt ei:
 Magister vester non soluit didrachma? 24. Ait: etiam. Et cum intrasset domum, præuenit eum Iesus di-
 cens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab a-
 lienis? 25. Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. 26. Vt autem non scandalize-
 mur eos, vade ad mare, & mitte hamum: & cum piscem, qui primus ascenderit, tolle: aperto ore eius, tra-
 hies statuerem, illum sumens, da eis pro me, & te.

Marc. 9. a. 2.

Luc. 9. d.

28.

2. Pet. i. d.

17.

Sup. 3. d. 17.

Mar. 9. b. ii.

Mal. 4. b. 5.

Sup. 11. b. 14.

Sup. 14. a. 9.

Marc. c. 17.

Luc. 9. e. 18.

Luc. 17. b. 6.

Mar. 9. e. 31.

Luc. 8. e. 44.

Inf. 20. e. 18.

IN CAPVT DECIMVMSEPTIMVM

ARGVMENTVM.

Ontinetur capite decimo septimo insignis reuelatio facta in monte sancto, quâ gloriâ suam tribus Apostolis Dominus ostendit, præsentemque testes adhibuit Moysen & Eliam Prophetas. Occasione autem Eliæ soluit quæstionem de Elia, qui venerat in Ioanne Baptista, & venturus est in propriâ persona, omniaque restitutus. Lunaticum deinde sanat eiecto dæmonio, quod propter incredulitatem suam discipuli pellere nequiuierunt, atque etiam ideo, quia non nisi per orationem & ieiunium pelli hoc genus poterat. Tandem veniens Capharnaum didrachma soluit, ne scandalizaret exactores, alioqui protestatus liberum se esse, tanquam filium regis, atque ut se Dominum rerum ostenderet, statim ex ore piscis acceptum solui imperat. Syriaca Ecclesia cum ultimo cap. præcedentis versu legit in festo tabernaculorum. Ut supra exposui.

A versu 14. ad 22. vsque feriâ secundâ hebdomadis tertiâ ieiunij. Inde ad finem vsque feriâ tertiâ, tertiâ hebdomadis ieiunij. Ex quo apparet, aliisque similibus eam Ecclesiam tempore quadragesimali singulis diebus, alia atque alia Evangelia solitos proponere.

VERSVS I.

*Et post dies sex assumit Iesus Petrum
& Iacobum & Ioannem fratrem
eius, & ducit illos in montem excel-
sum seorsum.*

QVÆSTIO I.

Quando assumpsit in montem discipulos?

§. 1. **M**atthæus ait post sex dies, Marcus etiam, sed apud Lucam est *ὅτε ἦν ἡμέρη ὀκτώ*, quasi dies octo, facilis est tamen conciliatio. Lucas enim quasi octo dies confusè dicit, eo modo quo solemus dicere: octo dies circiter. Potest tamen dici, & post sex dies factum, & esse quasi octo dies. Ut Augustin. de consensu Euang. lib. 2. Chrysost. Hier. Damascenus, Theophylactus exponunt. Si enim inter sex dies non numeratur ille, quo Petrus eum increpuit & iussus est cessare, de tollenda cruce exhortationem audiuit, deinde dies ille, quo assumpsit discipulos excludatur, ut sensus sit inter diem quo hæc acta sunt, & eum quo Christus ascendit in montem sex integros dies intercessisse, verissime dixit Lucas fuisse quasi dies octo: primum enim & extremum adnumeravit sex intermediis, qui quia integri non fuerunt dixit quasi octo. Sic etiam Damascenus & Abul. q. 2. Mald. Barrad. Iansen. Hugo Carthusian. Beda.

§. 2. Cur post sex dies vel octauo die facta sit transfiguratio, causa certa dari non potest, nam quæ Rabanus de ætatibus mundi habet, coniecturæ sunt, quæ Origen. de numeris, ad historiam non pertinent. Eodem modo incertum, cur non statim sese glorificauerit, postquam dixit; sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec veniat regnum Dei: sed his non immoror. Vide Abulens. q. 4. & 5. momenta enim quibus singula perageret, posuit in sua potestate, & ratio quæ omnia argumenta exsuperat, est decretum diuinæ voluntatis, sæpe occultum, semper sapientissimum.

QVÆSTIO II.

Quis Mons?

§. 1. **D**icitur mons excelsus *הַר צִיּוֹן* opinio est, esse montem Thabor, quem Hieronymus in Galilæa collocat. Brocardus de situ terræ sanctæ, à Nazaretho abesse duas Leucas, Orientem versus, ef-

seque ibi ruinas palatiorum regalium. Inclytus fuit victoriâ Barac, & Deborah. Hegesippus Thabyrium appellat, alii Itabyrium. In Galilæa campo est, tribu Nepthalide; Chades & Edrahi vrbes vicinas habet, altitudo 30. stadiorum, planitiem habet 20. stadiorum, à septentrione est inaccessus, alius est in Ithazar Thabor, & latius patet. Sanctus Petrus vocat ex hac visione montem sanctum. Vide Iosephum lib. 4. de bello c. 2. Hieronymum de locis H. br.

§. 2. Lucas orandi gratia ascendisse narrat, *ἀνέβη* enim *ἡγεσθη* solebat enim in montibus orare. Causa igitur præcipua erat, oratio, ante Transfigurationem, in ipsa, & post ipsam; nam & in monte pernoctarunt, sine dubio in oratione. Chrysostomus montis sublimitatem, convenientem fuisse, ad gloriæ sublimitatem ostendendam. Remigius vt animos significaret à terrenis rebus abstrahendos, & ad celestia extollendos. Noster Barradius recte docet celi Empyreæ altitudinem in qua gloriâ suam Deus patefacit monte adumbratam. In montibus potro pleraque olim gesta sunt, quæ admiranda fuerunt. In monte lex data, in monte maledictio & benedictio promulgata, in montem fugit Elias. Hic vero montem elegit victoriâ prophetisæ celebrem, ubi exercitus hostium cecidit.

QVÆSTIO III.

Cur tres solos?

§. 1. **D**uxit eos in montem excelsum *ἀνέβη*, quasi ferat sursum, alia exemplaria habent *ἀνέβη* sursum ducit. Syrus habet *ܩܕܝܫܐ ܒܝܬܐ*, ubi miror cur Iun. & Tremellius verterint, subduxit, cum sit, sursum duxit; seu fecit ascendere. Duxit autem *καὶ ἰωάννην* seorsum ab aliis: Syrus *ܒܠܗܘܕܝܝܡ* baludibim. Tres solos accepit, quia ad Testimonium dandum sufficiebant. Præcipuos elegit, Petrum confessione recenti nobilem, & promissione clauium cæteris antelatum, Iacobum fratrem Ioannis, Ioannem longævum & vltimum testem futurum, à Petro maxime diligebatur, & rationi consentaneum erat, amicos secretorum conosci reddere. Ioannem ipse diligebat castitatis prærogativa carum, Iacobus inter primos semper fuit, cui & nomen Christus immutavit, ita Origen. Tract. 2. in Matth. Augustin. 2. ad Galatas. Chrysostom. hoc loco.

§. 2. Hoc tamen etiam hic obseruandum est, inter paucos illos etiam Petrum primo loco nominari: Vt primus primatui ubique Spiritus sanctus consular. Tres

corporis gloriosi societate refulgebant, Totus igitur splendidus erat.

Claraz, in luce refulgens,

Os humerosq; Deo simili.

§. 4. Quod noster legit, & vertit: sicut nix, id quædam græca habent, *ὡς χιών*, consentiunt veteres interpretes. Hilar. Augustin. & fere recentiores omnes: quamvis Origen. homil. 3. legat *ὡς, lux*. Veruntamen videtur potius legendum: ut nix. Huic enim convenit verbum *λευκόν* quod album significat. Et Lucas habet *λευκὸν ἐξασπάζων*, album scintillans seu fulgurans. Marcus fuisse vestimenta *ἐκασπάζοντα* splendētia *λευκὰ* *ὡς χιών*, alba valde sicut nix, & addit, qualia non potest fullo super terram candida facere. Cum autem Marcus vestigia Matthæi quasi compendiatore legere soleat, probabile est, eum sic apud Matthæum legisse: Syrus tamen habet *נֹחַרָא נֹחַרָא* *nuhara, lux*. Quod Zwinglius hyperbolicè hic comminiscitur, falsum est: niue enim candidior erat vestis, ideoque fulgens. Cum vero Olaus Magnus, quoddam animal niue candidius esse referat, eoque solo in niue capi, quod candore suo, qui niuem superat, prodatur, cur non maior candor in veste Christi maiestatem suam ostendit potuit exhiberi? Quin ipse Zwinglius sibi contradicit: cum ait maiorem fuisse splendorem quam possit humanâ mente comprehendere, at niuis splendorem, & oculis & mente comprehendimus. Non ego est hyperbole, quando niui comparatur. Forte Zwinglius quemadmodum apud poetas legerat, sincera pectora. Et non calcata candidiora niue, per hyperbolicè dicta, ita in Christi maiestate etiam nihil maius suspicatus est. Nam in anxii laboribus, quos perfidia causa subiit, Tiguri, Homerum, Aristotelem, Demosthenem, Platonem Thucydem, Lucian. Theocritum, Hesiodum, Aristophanem, reliquosque perstravit, ut auctor est Oswaldus Myconius, Epist. ad Agathum Beronensem. Lucæ igitur & Marco credamus non esse hyperbolicè, sed fuisse ita candida. Ut fullo super terram tam candida facere non potuerit, niuem æquasse, imo & superasse.

Vestes ut
nix.

Non est hyperbole.

QVÆSTIO II.

An Christi diuinitatem viderint?

§. 1. Ita sentiunt plerique veterum, & recentiorum. Et Prudentius

Illustre quiddam cernimus

Quod nesciat finem pati

Sublime, celsum, interminum

Antiquius celo, & chao.

Non visa est diuinitas. Hæc diuinitati soli conueniunt. Nec videtur de signo gloriæ diuinæ satis explicari, quod enim addit.

Illic licebit visere

Signum perennis gloriæ.

Nam lux faciei, & candor vestimentorum, typus erat æternæ gloriæ, non tamen quod nesciret finem pati, interminum, antiquius celo & chao. Verum quicquid senserit Prudentius, & nonnulli viri sane non indocti, communis sententia vera est: neminem viuētem diuinam essentiam vnquam esse inquitum, qua de re in Exodo disputauit.

VERSUS 3.

Et ecce appaerunt illis Moyses & Elias cum eo loquentes.

QVÆSTIO I.

An Moyses & Elias verè, & cur adfuerint?

§. 1. Strabus imagines adfuisse. S. Thomas, Eliam vero, Moles adscititio corpore adfuisse, animis vtrumque. Et ante vtrumque Tertullianus, Moles in imagine nondum recepta carnis, Eliam in veritate nondum defunctæ apparuisse. Cæterique autores vtrumque verè adfuisse integre corpore animaque. Et Moles quidem ante 1500. annos obierat. Elias autem ante 1100. raptus fuerat. Nunc Domino sistuntur, ut quæ vaticinati erant de Christo, de illo presentibus Apostolis differerent. Ne vero dubitari posset, veniunt cum magna maiestate & gloria.

§. 2. Cur illos suæ gloriæ testes adhibere voluerit, cur omnes Prophetas & Patriarchas vocare potuerit, nobis incertum est. Causæ reddi multæ possunt & passim traduntur. Moles legem dederat, lex ad Christum ducebat, iam olim vaticinatus erat, prophetam venturum, eumque audiri iusserat, nunc præsens cum Apostolis indicat. Eduxit: at populum ex Aegypto, signa & portenta fecerat, Deo facie ad faciem loquebatur, hominum mansuetissimus erat, typus itaq; Christi nobilissimus, præsertim cum Rempubliam Hebræorum institueret, sicut Christus Christianorum. Non paucior s rationes de Elia ex eius gestis, zelo, raptu adduci possent, de quibus varii Patres multa & præclara scripserunt.

§. 3. Nostram fidem admirabiliter roborat, cum videmus à Prophetis non modo prædicta quæ credimus, sed eos à Deo missos, & suam vitam restitutum, ut suum Domino obsequium exhiberent, testimonium darent. Tertullian. lib. 4. contra Marcionem, cap. 27. Eliam vocat noui Testamenti consummatorem, sed quia locus insignis est, totum adiungimus. Nam & hoc rei maxime erubescere debuisse, quod illum cum Moyse & Helia feceru montis conspici pateris, quorum destructor adueniat. Hoc scilicet intelligi voluit, vox illa de celo: Hic est Filius meus dilectus, hunc audite: id est, non Moysen iam & Heliam. Ergo sufficiebat vox sola sine ostensione Moysi & Helia. Desinendo enim quem audirent, quosunque alios retinuisse audiri. Aut nunquid Eliam & Hieremiam, ceterosque quos non ostendit, permisit audiri, si retinuit quos ostendit? Nunc est præsentia illorum fuit necessaria, non utique in colloquio ostenderentur, quod familiaritatis indicium est: nec in conspectu charitatis, quod dignationis & gratiæ exemplum est: sed & in sordibus aliquibus, quod destructionis argumentum est, imo in tenebris creatorum quibus discutiendus erat missus, longe etiam discreti à claritate Christi, qui voces & literas ipsorum ab Evangelio suo erat separaturus, sic non alienos demonstrat illos, dum secum habet, sic relinquendos docet, qui sibi iungit, sic destruit, quos de radiis suis extruit. Quid sceres Christum ipsorum? Credo secundum peruersitatem, tales eos reuelasset, quales Christus Marcionem debuisset: aut quoscunque alios secum, quam Prophetas suos, sed quid tam Christus creatoris, quam secum ostendere predicatorum fuit, cum illis videri, quibus in reuelationibus erat visus: cum illis loqui, qui eum fuerant locuti: cum eis gloriam suam communicare, à quibus Dominus gloria nuncupabatur: cum principalibus suis, quorum alter populi informator aliquando, alter reformator quandoque: alter initiator veteris Testamenti, alter consummator noui.

§. 4. Venerant ut serui ad Dominum, cum ipso familiariter agerent, tabernacula illis facere cogitabat Petrus, ut circa Christi tabernaculum habitantes illi seruirent.

§. 5. Loquentes cum Christo apparuerunt materia apud Lucam est, excessus quem completurus erat in Ierusalem.

VERSUS 5.

Adhuc eo loquente ecce nubes lucida obumbravit eos: Et ecce vox de nube dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.

QVÆSTIO I.

Quod Testimonium Patris cœlestis?

§. 1. **T**estimonium duorum prophetarum audierant, adiungitur testimonium æterni Patris. Cuius maiestatem d. scribit: *nubes enim lucida obumbravit eos*, & in ea Moyses & Elias recesserunt. Deus autem Moysi olim in nube apparuit, & Elias nube ignea, seu cœli igneo abreptus est. Ponit autem Deus *nubem a seorsum suum qui ambulat super pennas ventorum*. Nube illis gloriæ conspectum eripit, ut admoneat nondum capaces arcanorum Dei, ad huc longum & ærumnosum superesse vitæ cursum, donec beatitudinis portum attingant.

§. 2. *Filium suum dilectum* appellat, quemadmodum explicatum est c. 3. Interim observandum est, quamdam esse ob circumstantiam personarum inter Christum & Prophetas antithesin, non enim illi filii dilecti sed servi in domo patris familias fideles. Quin etiam testimonio Patris laudatur Petri confessio qui dixerat. *Tu es filius Dei vivi*. Hoc Deus viuis propria voce coram testibus maximis Moysi & Elia testatum voluit, ut cœlesti præconio constaret; Petrum non ex carne & sanguine, sed Patris cœlestis revelatione locutum.

§. 3. Calvinus lib. 4. c. 8. §. 1. Christum ita unicum magnum esse contendit, ut solus audiendus sit. atque Christus solum nos verbo ab omnium hominum doctrinis abduci. *lus audient*. Respondeo. Audiendum ita Christum, ut tamen *audire* etiam eos audiamus, de quibus ipse dixit: *qui vos audire me audit*. Nec audire duntaxat iubet, sed etiam obedire. Quod si de verbis Christi, prophetarum, aut Apostolorum dubitatio incidat, aut controuersiam moueant infideles, audiendi illi sunt, quos Ecclesiæ suæ præpositos, & doctores constituit. alludit autem ad Deut. 18. 15.

§. 4. Timuerunt autem intrantibus illis in nubem. Syrus: Timuerunt cum viderent Moysen & Eliam qui intrabant in nubem. an Christus, Moyses, Elias intrarent in nubem, an vero post discessum prophetarum Christus & ipsi inter Apostoli, an solus Moyses & Elias, iubet Christus controuersum est. Quidam putant Christum & Apostolos intrasse in nubem post discessum prophetarum. Ex Luca constat, cum discederent Moyses & Elias Petrum dixisse. *Faciamus tria tabernacula, & hac eo loquente nubem obumbrasse eos*. Cum autem in nubem intrarent illi ex æquo valde timuisse, itaque Christus & Apostoli circumdati sunt nube, credo & Prophetas, qui nondum longe abierant, eadem nube comprehensos, ideo post auditam vocem solum Iesum vidisse dicuntur, iam enim cum nube euenerant Moyses & Elias, alioqui adhuc videri abeuntes potuissent. Causa autem timoris erat, quod se nube lucida & quasi ignea circumdatos viderent, ideo in facies corruunt, ut nihil videant, nec nisi tangente, & loquente Christo resurgunt. maxime vero horuisse videntur vocem, quæ audita est, instar tonitruum, ut putat S. Ephrem: Certe ad vocis sonum confternati videntur.

§. 5. Bullingerus Petrum omnium rerum terrenarum oblitum ait. Similem fore beatorum in cœlo statum. absterge enim lacrymas ab oculis eorum, nullis cura mortalibus aut mortalium obcurbari. Hoc August. lib. de cura pro mortuis gerenda, c. 13. docet.

Be 4

Respon-

lem, id factum audientibus discipulis & Moysen Eliamque cognoscentibus. Christus enim & Prophetæ declarant, qui nam essent. Apostoli orante Christo forte dormierunt, deinde gloria illa obstupefacti recreati sunt & terri. Communicatio sermonis signum est, inter eos magni amoris, consensus, & cuiusdam familiaritatis. Elias nihil scripsit, ceterorum ferè magnorum prophetarum scripta de Christo testantur, ipse suo more veniens præsentem, præsens loquitur, in multis olim Domini typus. ita *ὁ ἀληθῆς*, hoc est, familiariter inter se colloquuntur, ut dixi.

§. 6. Solida ratio videtur. ut veterem legem eiusque præcones approbaret. ex quibus vnus fuit legislator ministerio, alter zelator insignis. Moysen & Eliam igitur præcipue produxit, ut viderent cum Moysi & Elia optime conuenire, nec se legem solvere, ut qui legem motu excitatum sibi fisti iusserit, & qui zelum Elia pro Dei gloria probaret. Vide alias causas, quas Chrys. adducit. Tertull. l. de Monogamia hoc adducit. cap. 8. ut secundas nuptias damnet, quia Spondonem & Monogamum apparere voluit, sed errat, dum omnia ad opinionem hærescos suæ firmandam detorquet.

VERSUS 4.

Respondens autem Petrus, dixit ad Iesum: Domine bonum est nos hic esse: si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Elia vnum.

QVÆSTIO I.

Cur ad Tabernacula faciendi Petrus se offert?

§. 1. **D**ilectine gloriæ dominicæ abreptus, omnium rerum securus, & regni & sociorum manere duntaxat animus est. *Domine bonum, decorum pulchrum est, nos manere, inquit. Mat. c. 9. 6. Luc. 6. 33. nec ille ait, quid loqueretur.* Et reuera in gloria illa nihil tabernaculis opus erat. Apud Marcum est, *quæ uisus est, & faciamus*; alia exemplaria *πρὸς ἑαυτοὺς* faciunt. In Regis est, aliusque *ἐν ἑαυτοῖς, si vis*, quod alia omittunt, legit tamen vetus interpres, & si coniunctionem omisit. Syrus, *Et si vis*. Dicebat autem ista, cum discederet à Christo, cum ipse euigilasset. Magnopere veritus ne tanto priuarentur bono, qui Christum gloriam spectando fruebantur.

§. 2. Calvinus Petrum stultè accusat, quod stultè æquaret Domino seruos Moysen & Eliam.

Respondeo. Non hoc illi imponunt Euangelistæ, sed tria Tabernacula facere voluit, prima solum Domino, duo deinde seruis honoratis. Nec enim Centuriones Imperatori æquantur, etsi illi quoque sua habeant tabernacula. Nec Eliam æquare Christo potuit, qui iam ante Christum non Eliam sed filium Dei viui confessus erat: eaq; confessione beatus est iudicatus. Et profecto ad sui suorumque confusionem hæc Calvinus pronuntiat, si enim in confessione illa nobili fidem veram habuit verissimam, à cœlesti Patre reuelatam, nunc vero Moysen & Eliam Domino æquauit, fidem amisit. Nam homines Deo stultè æquare perfidia est, blasphemiam est. Vbi igitur fides Calviniano rum indelebilis refideret, si in Apostolo defecit? *Hoc quoque, inquit, peruersum fuit, Moysen & Eliam collegas fingere filio Dei: quasi non omnes in ordinem cogi necesse sit, & solus ipse eminere.* Si hæc Petrus audisset, toto animo & corpore clamaret, non se collegas, sed seruos, amicos Christi, non collegas nouisse.

Dilectine gloriæ dominicæ abreptus, omnium rerum securus, & regni & sociorum manere duntaxat animus est.

Calvinus

Sancti-
stra vident.

Mortui co-
gnoscunt
res viuorum.

Orant pro
nobis san-
cti.

Respondeo. Hic quædam vera, quædam falsa, quædam mendacia esse. Verum est sanctos in cælo nulla cura obturbari, nulla enim vel minima tristitia nebula potest beatitudinis perfectæ serenitatem obducere, nulla violare. Falsum est non posse res nostras cognoscere, cum ipsi videre in Deo, Deus illis reuelare, venientes renunciari, Angeli ascendentes & descendentes referre possent. Nec illa cognitio magis sanctorum quam Angelorum beatitudinem obturbat. Falsum est argumentum ex Petri factum esse validum, Petrus enim territus erat, nesciebat quid loqueretur, Deum non videbat, stultit de Tabernaculis cogitat, & si Caluino credimus Moysen & Eliam Christo æquat. Horum nihil beatitudo electorum habet. Verum perfectionem, scientiam, visionem Dei, charitatem, benignitatem, qualem in Angelis videmus & experimur. Denique de Augustino est mendacium impudens, docet ille mortuos non interesse rebus viuentium, Deinde nescire quid inter viuentes agatur, sic Abrahamum nescisse nos, & Iosiam mortuum ne videret mala gentis sue. Sed hæc exponit, c. 14. Abraham enim Moysen & prophetas habere Israheliticum populum cognouit, diuitem in deliciis, Lazarum in extrema inopia vixisse. Sciebat igitur hæc, quæ vtiq; apud viuos, non apud mortuos gesta fuerant. Verum non cum agerentur in viuis, sed cum mortui potuit Lazaro iudicantem cognoscere, ne falsum sit, quod Propheta ait, Abraham nesciuit vos. Tandem addit c. 15. Proinde fatendum est, nescire quidem mortuos, quid hic agatur, sed dum hic agitur, postea vero audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt: non quidem omnia, sed quæ sinuntur indicare, quæ sinuntur etiam ista meminisse: & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Possunt & ab Angelis, qui rebus, quæ aguntur hic præstosunt, audire aliquid, mortui, quod vnumquemq; illorum audire debere iudicat cui cuncta subiecta sunt. Nisi enim essent Angeli qui possent interesse, & viuorum & mortuorum locis, non dixisset Dominus Iesus, Contingit autem mori inopem illum, & ferri ab Angelis in sinum Abrahæ. Nunc ergo hic, nunciabi esse poterunt, qui hinc illuc quem Deus voluit abstulerunt. Possunt etiam Spiritus mortuorum, aliqua quæ hic aguntur quæ necessarium est eos nosse, & quæ necessarium non est, eos non nosse, non solum præterita vel præsentia, verum etiam futura Spiritu Dei reuelante cognoscere: sicut non omnes homines, sed Propheta dum hic viuere cognoscebant, nec ipsi omnia, sed quæ illis esse reuelanda Dei providentia iudicabat. Ne hoc solum loco, sed aliis quam plurimis sanctis esse curam de nobis, adeoque inuocandos docet. In Iob. cap. 14. sermon. 17. de vrbis Apostoli, de cura pro mortuis agenda, cap. 4. lib. 21. de ciuitate Dei. lib. 6. contra Donat. cap. 1. & serm. 1. de S. Stephano. in Psal. 88, ait eos de nobis si illos imitemur gaudere & orare pro nobis. in Psal. 85. omnes martyres interpellare pro nobis. Et serm. 5. de sanctis, Eam fuisse consuetudinem ipse docet totius Ecclesiæ. lib. 20. contra Faustum, c. 21. Populus autem Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat & ad excitandam imitationem & vt meritis eorum conficietur, atque orationibus adiungetur.

Cyprianus de mortalitate, turbam sanctorum de sua immortalitate securam ait, & adhuc de nostra sollicitam incolumitate. Sic Paulinus Nolanus. Non est cura hæc nona sanctis. Exorare Deum pro peccatoribus aegris, Et, in sancto Felice, Deus per quem bona dona

Et medicas exerceat opes terrarq; maris,
Omni namq; die testes sumus vndiq; crebris
Catibus aut sanos gratantia reddere vota
Aut aegros varios petere ac ambire medelas.

Hæc sanctissimus ille Episcopus, & de sancto Felice, & consuetudine Ecclesiæ, quæ tum florebat. Omittit antiquas Liturgias, Irenæum lib. 5. cap. 19. Originem, alios. Cognoscere res nostras & curam nostri gerere, non instar Petri alio abreptos, etiam docuerunt ipsi hæreticorum primates. Luth. de decem præ-

ceptis. c. 5. & respons. ad Louanienf. Brentius, in caput. 16. Luca. Chytræus. ad c. 25. Marth. Basilus Faber de statu defunctorum c. 7. Non dubito quin de functorum animarum, parentum, fratrum, sororum, & propinquorum, quos hic reliquerunt recordentur, & Deum rogent, vt ipsos ex valle lachrymarum eripiat: & probat exemplo. Confirmat hæc Doctrinam exemplum diuitis. Luc. 16. Nam si damnata anima suorum recordatur, multo magis beata anima ita afficitur erga suos, parentes, liberos, fratres, sorores & propinquos. Cum enim sancti qui hæc in vita versantur sapie illa quæ remotissima sunt Dei ope videant, cur non possent hoc illi qui in cælo sunt. Samucl. 1. Reg. 9. v. 19. Eliseus. 4. Reg. 5. v. 21. & c. 4. Reg. 6. v. 8. Ananias Acto. 9. Antiochus vt in vita eius habet Athanasius, Macarius, vt Paladius habet. cap. 19. Sixtus futurum Laurentii statum prædixit. Plena exemplis sunt omnia, non possent hoc Deus conferre beatis, quod iam multi in hac vita acceperunt. Nec impediuntur obiectu molis aliorum, aut spaciis quo minus cogitant. Ambrosius de uirginitate. Ipsi enim, inquit, sunt martyres, præfules nostri, prætores vite actuumque nostrorum, vt illi nec modo nostrorum, sed etiam damnatorum, quorum penas æternas uentur. Vere igitur Prudentius de sancta Ecclesia dixit.

Ille Diuitia sub pedibus
Prospexit hac populosque suos
Carmine propitiata fuit.

Et August. lib. 2. de ciuitate. cap. 29. pluribus profectur. Quare inuisa est cogitatio Zwinglii dum sanctorum gaudis intelligentiæ, & charitatis aciem obtundi & obturbari fingit, quo minus alia recordentur, cum sint sicut Angeli Dei, qui & ante D. i. conspectum consistunt, & hominibus simul ministrant.

Si olim visari sunt cum corpora habebunt etiam oculis clausis, cur non nunc etiam eodem modo? Corpora enim animæ cognitioni nihil conferant noui, quæ ad modum nec Eliseus, ideo puerum videbat absente, qui corporatus erat, sed quia Deus reuelaret.

§. 6. Caluino etiam visum est nubem suæ iconomachæ opportunitatem. Corpus Dei & faciem, ait, non videri, ne decepti similem homini putemus: cum autem interpretata nube nos voce sua ad se inuocet, quam abscondit in uoluo ligni, vel lapide eius præsentiam velle ante oculos nostros spectare. Hæc ille: sed non ignarus fraudum suarum, interponit solutionem. Verum quidem, inquit, Varias species uisum sanctis Patribus visas esse, in quibus Deum agnoscerent, semper tamen à symbolis abstinuisse, quæ fabricandis idolum teriam præbent. Hæc verba veritati Catholice testimonium exhibent. Varias species Patribus visas sunt, quibus Deum agnoscerent, falsum ergo est faciem eius non videri, seu faciem specieiem, de hac enim loquitur. Ex nube loquitur, imagines igitur prohibet? Nemo uoluit argumentum conuertitur: varias species Patribus visas esse, non ergo semper de nube Deum sonare. Deinde fingi & pingi eas species posse. Cur enim antiquum dierum, Deut. 7. aut Dominum solio insidentem, vt apud Isa. 6. describitur, non pingam? Ipse cuiusmodi picturam seu figuram prophetis videndas proposuit, cur non imitetur penicillus pictoris quod refert stylus scribarum? Non dicimus præsentiam eius ante oculos nostros sisti per imagines, nec oculis Deum videri humanis; quem nec Daniel, nec Esaias, nec discipulus Ioannes in Apoc. vidit. Nubes autem Dominum suscepit vt ostenderet se quoque illum esse, qui in veteri testamento in nube locutus fuerit. Deinde nihil opus esse tabernaculis, cum nubes illa more tabernaculorum tegat, ita Theophrastus aliiq; phylactus aliiq;.

VERSUS 9.

Et descendentibus illis de monte præcepit eis, dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis à mortuis resurgat.

QVÆSTIO I.

Cur vetuit vulgarire?

§. 1. Variæ disputationes futuræ erant ex euulgatione, & incommoda, quæ euitare Christus maluit. Ne Apostolis quidem dixisse constat ex Marco & Lucâ: causa vetandi, quod incredibiles res, & plane insolita videretur. Deinde si post cruci affixum viderent, omnia illa viderentur iustitia. vt Chrysost. Euthym. Theophylact. Primaria causa videtur, quod non videretur tantæ rei actam mirabili idonei adhaerentes & præcones. Viderunt enim post resurrectionem non creditum esse illis, qui dixerunt se Christum vidisse. Quod si affirmarent dormiuisse se, deinde Lucem vidisse, Mosem, Eliamque conspexisse, post multas disputationes, & altercationes id futurum videretur, vt non crederent. Mosem enim resurrexisse, aut saltem animam adfuisse credere difficulter sane poterant.

VERSUS 10. 11. 12. 13.

Et interrogauerunt eum discipuli, dicentes: Quid ergo scribæ dicunt, quod Eliam oporteat primum venire? At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est; & restituet omnia. Dico autem vobis, quia Elias iam venit & non cognouerunt eum, sed fecerunt in eo quacunque voluerunt. Sic & ille Filius hominis passurus est ab eis. Tunc intellexerunt discipuli, quia de Ioanne Baptista dixisset eis.

QVÆSTIO I.

An vere Elias sit venturus?

§. 1. In descensu montis à tribus discipulis est interrogatus: an Elias esset venturus? Versabantur illi in communi errore scribarum, Christum in gloriâ venturum, & regnaturum, atque immortalem omnino futurum, atque ita redditurum vnicuique secundum opera sua. atque ante illum diem Eliam venturum, quod si fieret non videbant quomodo de excessu in Ierusalem loquerentur. Iam viderant Eliam sperantemque mansurum: Phariseorum enim erat argumentum contra Christum, non esse Messiam, quod eum non præcessisset Elias. Hunc enim aduentum Christi & vltimum confundebant. Quia enim Elias subito discesserat, quem mansurum sperabant, de communitraditione inquirunt, quam etiam in Ecclesiastico scriptam habebant. Christus cum distinctione respondet, vt habet Abulensis. Errabant scribæ

quod venturum putabant ante primum aduentum Messia, seu ante omnem aduentum illius, vñ cum enim solum imaginabantur, non errabant in eo, quod venturum dicebant. Christus igitur ait, venturum scilicet in propria persona, & venisse in Spiritu. Dicitur itaque, vt habet Comment. Hieronym. Euthymius, mirantur. cur Elias non ante venerit. cur nunc simul appareat, & mox recedat. Non ea præstabat, quæ Scriptura promiserat, vt daret penitentiam gentibus, & converterent corda filiorum, &c.

§. 2. Christus respondet. Elias quidem venturus est, & restituet omnia. Syrus *ἐρχεται*, addit autem prius, vt sensus sit: Elias prius veniens erit, vt omnia restituat. De futuro tempore loquitur. Itaque illa verba non possunt intelligi de Ioanne Baptista, qui iam non modo venerat, sed etiam obierat. Deinde illud *δοξαζουσιν* restituet, non potest de præterito accipi. Elias igitur venturus erat. Conuertere vero cor Patrum in filios. Et quauis in Luca sit *δοξαζουσιν* restituit, hoc ipsum tamen de futuro est intelligendum. Nec dici potest esse sensum: Elias venturus erat, & omnia restitutus. vt ipsi dicunt, & iam venit. Nam expresse dicit, *ἐλθὼν cum venerit, restituet*. quod de futuro necessario dicendum est.

§. 3. Musculus occurrit: cur non dixit: *Se Eliam in persona missum*? Respondeo. Eliam venturum dicit: Elias adfuerat, de illo ergo loquitur. De Ioanne etiam locutus est, satis erat dicere: Eliam venisse & venturum. Quod dixit Dominus, *Elias quidem venturus est, & restituet omnia*: id est: vel eos quos persecutio Antichristi perturbauerit, vel vt ipse restituat moriendo quæ debet.

§. 4. Obiiciunt: Discipuli Christum de Ioanne Baptista locutum intelligunt, hoc enim Euangelista non modo recenset, verum etiam, veram fuisse sententiam res ipsa declarat. In Ioannem enim, non in Eliam sæuierunt.

Respondeo. Duplicem esse responsionem Domini. Primam de Elia venturo; alteram de Elia, qui iam venerat. Idcirco dicit *ἐρχεται*, & *δοξαζουσιν*, venit & restituet. Deinde de altero *ἐλθὼν* venit, præterito tempore. Transit ergo Elias, & occisus est, & tamen postea restituet omnia. Baptista non venit, nec restituet quicquam, quia iam in Spiritu & virtute Elia præcursoris munere functus est. August. Tract. in Euangelia. & lib. 20. de ciuit. c. 29. probat eum venturum. Cum autem admonuisset vt meminissent legis Moyfi: quoniam præuidebat eos multo adhuc tempore non eam spiritaliter, sicut oportuerat acceptos continuo subiicit: Et ecce ego mittam vobis Eliam Thesitrem, antequam veniat dies Domini magnus & illustris: qui conuertet cor Patris ad filium, & cor hominis ad proximum suum, ne forte veniens percutiam terram penitus.

Per hunc Eliam magnum mirabilemque prophetam exposita sibi lege vltimo tempore ante iudicium. Iudæi in Christum venturum, id est, in Christum nostrum esse credituros celerrimum est in sermonibus cord. busque fidelium. Ipse quippe ante aduentum Iudicis Saluatoris non immerito speratur esse venturus: qui etiam nunc viuere non immerito creditur. Curru namque igneo raptus est de rebus humanis, quod euidentissime sancta Scriptura testatur. Cum venerit ergo exponendo legem spiritaliter, quam nunc Iudæi carnaliter sapiunt: conuertet cor Patris ad filium, id est, cor Patrum ad filios. Singularem quippe pro numero plurali interpretes septuaginta exposuerunt. Et est sensus vt etiam filij sic intelligant legem, id est, Iudæi, quem admodum Patres eam intellexerunt, id est, propheta, in quibus erat & ipse Moyses. Sic enim conuertetur cor Patrum ad filios, cum intelligentia Patrum perducatur ad intelligentiam filiorum: & cor filiorum ad Patres eorum, dum in id, quod senserunt illi, consentiunt & isti. vbi & Septuaginta dixerunt, & cor hominis ad proximum suum. Sunt enim inter se valde proximi Patres & filij.

Quam-

Quamquam in verbis septuaginta interpretum, qui prophetice interpretati sunt, potest sensus alius idemque electior inueniri: ut intelligatur Helias cor Dei Patris conuersurus ad filium: non utique agendo, ut Pater diligat filium: Sed docendo quod Pater diligat filium: ut & Iudei, quem prius oderant, diligant eandem, qui noster est Christus. Iudeis enim nunc auersum cor habet Deus à Christo nostro: quia non putant eum Deum esse, neque Dei filium. Eius ergo tunc cor eius conuertetur ad filium, cum ipsi conuerso corde didicerint dilectionem patris in filium. Quod vero sequitur: Et cor hominis ad proximum suum, id est, conuertet Helias cor hominis ad proximum suum: quid melius intelligitur, quam cor hominis ad hominem Christum? Cum enim sit in forma Dei Deus noster: formam serui accipiens, esse dignatus est etiam proximus noster. Hoc ergo faciet Helias. Ne forte inquit veniam, & percutiam terram penitus. Terra enim sunt, qui terrena sapiunt: Sicut Iudei carnales vsque nunc: ex quo vitio contra Deum murmur illa venerunt: quia mali ei placent, & pauper est qui seruit Deo.

Impudens ergo est Caluini & maledica calumnia, cum ob Eliam, aduentum à nobis expectatum, Catholicos accusat, cum enim Christi tempore hanc sententiam in Ecclesia Iudaica fuisse dixisset, adiungit eodem modo, diabolum fascinare Papistas. Ut non expectent iudicii diem, nisi cum apparuerint Enoch & Elias. Quos autem conuictetur ex Augustino constare, ipsum nempe Augustinum, & Christi fideles, quorum in sermonibus & cordibus hoc celeberrimum esse testatur Augustinus. Vide Suarez. 3. P. T. 2. disp. 55. Peter. in Daniel: Viegam in Apocalyp. 11. & Riberam. Mendozam in quodlib. Bellar. de Elia & Enoch.

Chrysostomus non suam modo sententiam. Sed Scripturarum & Ecclesie proponit verbis clarissimis, ut dubitari non liceat, quid de Elia Ecclesia olim crediderit. Diuina namque Scriptura duos aduentus Christi testatur, quorum alter iam factus est, alter vero futurus est: quos significauit Paulus, dicens: Apparuit gratia Dei salutifera omnibus hominibus: erudiens nos, ut ab negantes impietatem, & seculares cupiditates, modeste, ac pie viuamus. Ecce de primo aduentu, audies nunc quomodo & alterum significans subiunxit: Expectantes beatam spem & aduentum magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi. Sed Propheta quoque, utriusque mentionem faciunt, & secundi, cui precursorem Eliam asserunt futurum: primi enim Ioannes fuit precurator, quem etiam Heliam Christus appellabat, non quia Helias esset, sed quoniam ministerium Helia faciebat: Nam sicut ille secundi aduentus precurator erit, sic primi fuit Ioannes. Sed scriba ista confundentes, & populum pervertentes secundi aduentus solummodo recordabantur, & dicebant ad plebem: Si Christus hic esset, Helias venisset: quapropter discipuli quoque dicunt, quare igitur scriba Heliam oportere prius venire asserunt? Hac de causa Pharisei miserunt ad Ioannem, ac interrogabant, Helias ne es tu? nullam prioris aduentus mentionem facientes: quam solutionem attulit Christus quia scilicet Helias quidem tunc veniet, scilicet ante secundum meum aduentum, & nunc iam Helias venit, ipsum Ioannem ita vocans. Si vero Thesbitem queritis, veniet: ideo dicebat. Helias quidem veniet, & restituet omnia. Quam omnia? Quacunque Malachias Propheta dicebat. Mittam enim vobis Heliam Thesbitem, ait, qui restituet cor Patris ad filium, ne veniens percutiam terram penitus. Vides exactam diligentiam prophetice predicationis? Nam quoniam propter ministerij similitudinem Ioannes quoque poterat Helias nominari, ne confusio fiat, patriam adscripsit. Heliam Thesbitem vocans. Ioannes enim non erat Thesbites. Aliud etiam signum addit: dicens: ne percutiam terram penitus: Secundum atque terribilem illum aduentum significans: non enim ad feriendam terram primo venit. Non venit ait, ut mundum iudicem, sed ut saluem. Quod ait

ut expresse significaret ante illum aduentum, quo iudicium exercetur. Thesbitem esse venturum: causam quoque, cur venturus sit, docuit. Quamnam vero causa est? Ut Iudeis credere in Christum persuadeat, ne omnes illo adueniente penitus perdamur: quam rem ipse in memoriam reducens inquit: Et restituet omnia, incredulitatem videlicet Iudeorum, qui tunc erant infideli ad fidem conuertet. Exquisitis autem dictum est, qui restituet, non filij cor ad Patrem, sed Patris ad filium. Iudeorum enim filij Apostolice erant, ad quorum dogmata pertra Patrum, id est, Iudeorum generis mentem conuertet. De diuersis loqui Prophetis Chrysostomus ostendit: Sed ne turberis, neque in sermone vllum esse errorem putes, si modo quidem venturum esse; modo vero iam venisse dicent: ambo enim hac vera sunt. Quando enim dicit, Helias quidem veniet & restituet omnia: ipsum Heliam dicit, & eam que tunc futura est Iudeorum conuersionem. Quam vero dicat, ipse est qui venturus erat, ipsum Ioannem propter ministerij similitudinem Heliam vocabat.

Est hæc scripturæ nixa traditio, cui testimonium omnes Patres perhibent. Vtrumque enim viuere vitam certum est. Paulus ad Hebr. 11. Transiit enim Enoch ne videret mortem. Elias eodem modo raptus est, nec dum mortuus, mortuorum tamen confortatus, sed ad magnum aliquid opus diuina providentia conseruati. Ut est Eccles. 48. 9. Vbi cum dicitur scriptum in iudicio temporum, leuare in acundiam Domini, conuolare cor Patris ad filium, & restituere iribus Iacob: Hæc de eodem Elia dicuntur, qui raptus est. Non de alio: Conati sunt hæc euertere Iudei, nam Aben Ezra illud Genes. 5. Translatum est, de morte interpretatur, contra ceptam olim sententiam Synagoge, contra Philonem, lib. de vitâ sapient. Hæc quidem mansit in Ecclesia Catholica Scripturarum interpretatio. Nam & Iren. lib. 1. c. 5. & 1. 4. c. 30. & Hieron. aduers. Pelag. lib. 1. sententiunt. Et Tertull. de anima, c. 50. Translatum est Enoch, & Elias nec mors eorum reperita est, dilata scilicet. Ceterum morituri referuntur, ut Antichristum sanguine suo extinguant. Et c. 35. Helias non ex dissectione vitæ, sed ex translatione venturus est, nec corpori restituendus de quo non est exemplum, sed mundo reddendus, de quo est translatus, non est postmimo vitæ, sed ex supplemento prophetie, idem ipse & sui nominis, & sui hominis. Vide & Hieron. Epist. 1. 4. ad Marcell. Interim amplectimur testimonium Caluini, qui hanc sententiam Papistarum asseuerat: ut omnibus sit manifestum, quantos viros, & quam Ecclesiam Papistarum inconsiderate agnoscat, omnem nempe ab Apostolis vsque antiquitatem.

S. 5. Tertullianus lib. 4. contra Marcionem. c. 22. Petri nouam prophetiam esse putat. Igitur & Petrus mortuus, & tabernaculum Christi sui agnoscens in diuiduitate eius suggerit filium: Bonum est nos hic esse, bonum plane, vbi Moyses & Helias. Et faciamus hic tria tabernacula: Vnum tibi, & Moysi vnum, & Helia vnum. Sed nesciens quid diceret. Quomodo nesciens? Vtrumne simplici errore an ratione quam defendimus. In causa noua Prophetia gratia, Egestas, id est, amentiam conuenire? In Spiritu enim homo constitutus, presertim quam gloriam Dei conspiciat, vel quam per ipsum Deum loquitur, necesse est excidat sensu, obumbratus scilicet virtute diuina, de quo inter nos, & Psychicos questio est. Interim scitile est amentiam Petri probare. Quomodo enim Moysen & Heliam cognouisset nisi in Spiritu? Nec enim imagines eorum vel statuas populus habuisset, & similitudines, lege prohibent, nisi quia in Spiritu viderat: & ita quod dixisset in Spiritu, non in sensu constitutus, scire non poterat. Hoc ille ad confirmandas Montani nouas prophetias: Cataphryges enim inlante, bæchari & gentilium mote turbati solebant, cum suas prophetias proferrent.

VERSVS 14. 15.

Et cum venisset ad turbam, accessit ad eam homo genibus pronolatus ante eum, dicens: Domine misere-re filio meo, quia lunaticus est, & male patitur: nam sepe cadit in ignem, & crebro in aquam. Et obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum.

QVÆSTIO I.

Quis Lunaticus?

§. 1. Pater afflicti filii accedit Christum ^{γονυπετών}, ingenua pronolatus, ut Syrus habet, super genua, nam quod Beza ait esse illud ^{καὶ δὲ γόνυ}, non aduertit, Latine nos dicere solere, pronolui in genua, etiam si id fiat, sine vlla omnino volutatione solum procidendo. Sic dicitur de Pindaro. Verba deuoluit. Dicere voluit Evangelista, parentem in genua procidisse, genibusque volutum, nec continuo surrexisse.

§. 2. Lunaticum vocat Græcè ^{σεληνιασέντι}, agitat pro lunari scilicet influxu, Syriacè dicitur ^{ܠܘܢܐܬܝܬܐ}, quod non nisi hoc loco inuenitur, & Matth. 5. versu penultimo. Dicitur autem lunatici, qui ad Lunæ periodos morbis corripiuntur melancholicis, infania, & sub eius defectum morbo Herculeo. Nam ad mutationem humores valde immutantur. Recte igitur Origen. Medicos reprehendit, qui omnia illa humo-ribus attribuant. Verum de Lunaticis, Atrabiliariis, & eiusmodi morbis alibi actam. Qui caduco morbo laborant, videntur aliquid interdum pati, quod dæmonis malitiæ tribuendum potius, quam passioni videtur, ut obseruat Iansenius. Verum id rarum est.

§. 3. Lunaticum ergo esse ait, & Dæmoniacum: vtrumque fieri potest, ut & eo morbo correptus fuerit, & insuper a dæmone vexatus. Hoc enim fieri facile potest: vtrumque ipsum dæmon exasperarit. Hieronymus arbitrat, secundum tempora Lunæ magis dæmonem seuire, ut creaturam Dei infamet, ac deinde in ipsum autorem Deum blasphemiam deriuat. Vide locum Matth. 4. Ineptè prorsus Zwinglius dæmonia vocat, die ^{Tenstellung} quasi dæmonitatem dicat, non tamen puram actionem, sed personale partim, die ^{beschwård} te ^{du} die der arm Mensch hat, nam dæmonium pro omni malo accipi potest, quod nobis aduersatur. Quæ interpretatio falsa est, omnes enim circumstantiæ ostendunt, de dæmone seu damnato Angelo sermonem esse. Nec vnaquam in sacris literis dæmonium aliter accipitur. Crudelitas dæmonis ex effectu apparet, nam conicit ignem & aquam. Fortem tamen illum dominantem crudeliter, mero imperio Dominus eiecit; nam ^{non timuit} ait ^{interpreuit} & cedere coactus est.

VERSVS 16. 17.

Respondens autem Iesus, ait: O generatio incredula, & peruersa, quousque ero vobiscum? usque quo patiar vos? Afferte huc illum ad me. Et increpauit illum Iesus, &

exijt ab eo demonium, & curatus est puer ex illa hora.

QVÆSTIO I.

Cur discipuli non potuerunt sanare Lunaticum?

§. 1. Causam Christus reddit: incredulitatem eorum. Marc. 9. 14. multa plura recensentur, & discipulorum cum Phariseis disputatio. Sine dubio exprobrauit, quod dæmonem elicere non possent. Generationem ^{ἀπιστον} incredulam, non credentem vocat, Syrus, & peruersam, distortā. ^{ἀσπαρμύβη} similitudinem à lignis incuruis, aut etiam oculis sumptā cum a recto deflectunt. An Patri adolescens, an Iudæis dicat? an vero discipulis? controuertitur. Marc. 9. v. 19. habetur, Qui respondens eis, id est, Patri & Iudæis circumstantibus; nam in Græco & Syro est singularis ^{αὐτῷ} ipsi. Sic Hila. Chrys. Hierony. Beda. D. Increduli Thom. Patrem non credidisse constat, cum dicat. ^ὁ Iudæi. ^{quid} potes adiuua nos. Et tandem credit, & rogat. ^{ut} adiuuet incredulitatem suam. Origenes ad discipulos refert: Et certe Dominus eos incredulitatis arguit. Ex Marco tamen constat scribas redargui. vers. 16. Et interrogauit scribas. Quid disputatis inter vos? Et respondens vnus e turba, &c. Cum enim irrito conatu discipuli dæmonem essent aggressi, malignosē & peruersē insultabant, quasi exinanita Christi virtute, præteritorum contemptores, peruersus animus de aliena calamitate potius gaudere, quam de successu sanationis: quæ malitia planè intolerabilis Christo visa est. Ipsi quoque Christi interrogatione perculsi conticescunt. Patrem miserabilis filii dolor exclamare cogit. Sic Hieronymus, Chrysostomus, Hilarius, Theophylactus.

VERSVS 19.

Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis dicetis monti huic Transi hinc illuc & transibit, & nihil impossibile erit vobis.

QVÆSTIO I.

Quæ fides sicut granum sinapis?

§. 1. Non erant discipuli ita infideles, ut fidem omnino amiserint. Nam quod 19 versu dicit, si esset in vobis fides instar grani sinapis non pronuntiat nullam esse, sed non efficacem. In grano enim sinapeos duo consideranda sunt, paruitas, & efficacia, viresque, vtrique ex proprietate comparationes deduci solent. Visitum est enim ob diuersos effectus easdem res ad varias interdum etiam contrarias similitudines adhibere. Leo ob fortitudinem dicitur tribus ludis, & Christus, propter rapacitatem autem & nes ex vna crudelitatem, etiam tyranni Leones appellantur ut contrarie, cum dicitur educaſſe mater vnum de leunculis, & effectus esse Leo. didiciſſe prædam capere, & hominem vorare, sic fermentum quod mulier miscuit in farina satis tribus, significat Euangelium, Phariseorum fermentum est Hypocritis, & falsa doctrina. Hunc in modum, cum sit sinapeos magna vis & ardens, tam potest ad similitudinem trahi efficacia illa, quam paruitas.

paruitas. Itaque sensus verborum Christi est. Ideo c-
ficere dæmonem non potestis, quia deest vobis fides
magna, efficax, æstuosa, quæ tanto par sit miraculo, ea
si adesset: adesse autem debuit, postquam & tot mea
vidistis miracula, & ipsi fecistis. Nunc cum mis-
rum adolescentem videtis, quem a puero pessimus
dæmon possedit, fides vestra elanguit, cum porius in-
stat grani sinapeos quod frictu inardescit, & vim ex-
erit, sese animare, & contra difficultates insurgere o-
porteret. Fides ergo, ut grani sinapeos est firma per
spem & charitatem operatrix. non timida, non lan-
guida, sed excitata, animosa, rem arduam aggre-
diens.

§. 2. Talem requiri fidem in Apostolis in confes-
so est. In Christum sanè credebant, & ante dies octo
præcipientis Petri confessionem consensu approbant:
Non igitur infideles erant. Nec hoc villo modo dice-
re Calvinistæ possunt, cum doceant, fidem semel ac-
ceptam nunquam amitti. A vero autem penitus a-
licnum est, nullam Apostolos fidem habuisse ne mi-
nimam quidem, quale est grani sinapeos. Incre-
dulas igitur est fides imperfecta, quæ ad montes
transferendos non satis virium habet. Paulus sanè ad
montium translationem, non exiguum, sed ingentem
fidem requirit: *Et si habeam omnem fidem, ita ut montes*
transferam. Omnis igitur fides, hoc est, perfecta, ne-
cessaria est: non sufficit exigua; non igitur Christus
in paruitate grani sed efficaciam similitudinem consti-
tuit. Cur enim si de solâ paruitate sermo est, vteretur
potius exemplo grani sinapis, quam arenæ, festucæ,
aut aliarum rerum. Si autem vires magnas in angus-
ta mole, & latentem præstantiam demonstrare vo-
luit, aptissimam similitudinem vsurpauit. Exigua
res est, ne pulchra quidem, sed abiecta, grani sinapeos:
at vires ingentes tam paruo corpuseculo conti-
net. De sinapi actum est à me, cum explicarem quo-
modo fiat arbor. Fides credentium in oculis homi-
num abiecta est, instanti fugax, nimis simplicitatis
contemptum trahit, stultitiæ opprobrio grauat, sed
tamen fortis est, adeoque potens, ut nihil illi sit
impossibile.

§. 3. Qui paruitatis comparisonem esse interpre-
tantur, triplici ratione mouentur. Nam & grani
eam comparisonem vsitatam aiunt, deinde hoc re-
quirent montis antithesin volunt, denique ni-
hil mirum esse, si magis à fide mons loco mouea-
tur, si vero parua id fide fiat, id vero esse admi-
rabile.

Respondeo. Iam ante ostendi, rerum vnde simi-
litudines capiuntur, non vnam esse affectionem,
quæ proposito seruiat, ubi serpens nunc pruden-
tiæ, nunc astutiæ & malitiæ Symbolum est. Gra-
num sinapis quidem propter exiguitatem vsurpat
CHRISTVS, sed tamen si rem spectemus etiam
vires eius perpendit. Cum enim regnum cælorum
esse grano sinapis simile pronunciat, duabus extre-
mus comparisonem sumit, paruitate & efficacia.
Nam minimum est omnibus seminibus, & tamen
ita crescit, ut fiat maius omnibus oleis, & sit ar-
bor; ita regnum cælorum initio minimum fuit, sed
virtute sua creuit, ut omnia regna superaret. Hoc
exemplo iam etiam de fide loquendum est. Si ha-
beretis fidem sicut grani sinapis, quæ à tenui prin-
cipio orta, celeriter suo calore excresceret, & in ar-
borem roboraretur, non illa cederet difficultatibus.
Sed continuo augetur & diuina virtute firmata
pertinet, non consistit in eo, quod parua fides ma-
gnam molem transferat, sed quod fortis & magna
præstet ingentia. Nam Paulus magnam fidem ad

montium translationem requirit. Quin & hoc ad-
mirabile est, paruum fidem magna celeritate cresce-
re, ut montem transferat, quemadmodum grani
sinapis in arborem crescit, ut volucres habitent in ra-
mis eius.

§. 4. Fidem miraculorum nonnulli aiunt esse do-
num gratis datum, & ad voluntatem pertinere, si-
ue spem firmam esse, alii vero sentiunt esse fidem Ca-
tholicam, seu certitudinem quandam illius pecu-
liarem ex qua miracula oriuntur. Mihi certum est,
fidem, quæ ad miracula pertinet, ad intellectum seu
iudicium pertinere, licet ex ea spes oriatur. Scri-
ptura enim fidem credendo definit, & obiectum fi-
cit veritatem à Deo reuelatam: quod etiam hoc lo-
co cernitur. Iudæorum enim & patris, cuius filius
erat lunaticus, incredulitas seu *ἀπιστία*, in eo verba-
batur, quod existimarent Apostolos non posse, nec
CHRISTVM sanare dæmoniacum, aut sanè du-
bitabant. Si quid potes adiuvare: & hæsitacionem fate-
tur, cum flens dicit, *adiuvare incredulitatem meam*: in
eo conveniunt interpretes, atque adeo non diffi-
ciant Calvinus, & hæretici: De Apostolorum in-
credulitate maior est difficultas: Non enim de Chri-
sti potentia dubitarunt, multò minus iudicant ef-
se eum miraculi impotentem. Hinc alii fidem eor-
um imperfectam fuisse iudicant, alii alio in de-
fectu incredulitatem constituerunt. De Aposto-
lorum incredulitate etiam statuo, non fuisse illam in
voluntate, ideoque nec fidem, qua miracula face-
rent, in eadem potentia. Si enim in voluntate est
fiducia, opponeretur & esset miraculi futuri despe-
ratio, aut sanè spes infirma, quæ miraculo non suf-
ficeret. Si miraculum omnino desperabant, iam
ergo præcelsa iudicium, non esse futurum. Quod
enim iudicio fieri posse moraliter, & crebro expertus
sum, non despero futurum.

§. 5. Non agitur itaque hic de fide miraculorum,
quæ diuerfa sit ab ea fide, quæ Catholica est, aut
per quam fideles, & Christiani sumus, Parentem
enim adolescentis pariter Christus reprehendit, &
Iudæos, quod incredulus sit, nimirum ea fide ca-
reat, qua Centurio, Chananæa, cæterique benefi-
cium impetrarunt. At verò nec ille reprehendi me-
ruit, quod fide miraculorum careret, nec illi quod
eam haberent laudati sunt. Bonum enim illud est, quod
ex solo Dei nutu, non consensu voluntatis
humanæ dependet, ut dona linguarum, sanitarum,
aliaque ob quæ non laudantur, qui habent, nec vi-
tuperantur, qui carent; imò quæ sæpè impiis in a-
liorum gratiam conferuntur. Miracula enim à vi-
uentibus facta non semper signa vitæ sunt innocuæ,
sed diuinæ potentie testimonia.

Calvinus de fide speciali agi putat, & eam Apo-
stolos sua ignavia suffocasse. Addit tamen: *Sed quod*
de particulari fide pro circumstantia differit Christus, ad
communem totius Ecclesiæ fidem extenditur. Quæ ex re
duo contrâ Calvinianos porismata deduco. Nempe
si quis communem totius Ecclesiæ fidem habeat, ut
grani sinapis, eum montes posse transferre, nec
esse separatam fidem miraculorum. Alterum ex
Calvini opinione Apostolorum communem totius
Ecclesiæ fidem ignavia sua suffocasse, quod enim de
speciali fide dicitur, ad communem extendendum.
Fidem ergo perdiderunt, ac proinde iusticiam, quæ
sine fide nulla esse potest. Quandoquidem autem
multi de fide miraculi varie disputant, præcipue ex
hoc loco, ut ostendant, quod Apostoli non fuerint
infideles, & quomodo fides ut grani Sinapis ad
montes transferendos valeat, mihi breuiter res expli-
canda est.

Fides parua
non est effi-
cax.

Magna fi-
des est mon-
tibus trans-
ferendis ne-
cessaria.

Sinapeos
paruitas, &
vires confi-
denda.

Magna fi-
des magna
præstat.

§. 6. Fides igitur, qua miracula fiunt, non est confidentia, seu fiducia, aut spes, quamvis spe sit opus ad facienda miracula. Rationes aliquas iam attuli, & alie superflunt. Paulus Apostolus. 1. Cor. 13. Fidem qua montes transferuntur, distinguit à spe & charitate. Pari modo Hebr. 11. Fides definitur, quæ ad intellectum pertinet; & c. tamen miracula facta esse Paulus dicit. Imperiti porro sunt, qui confidentiam constituunt fidem miraculorum. Si enim certa & infallibili voluntate speret, aut confidat, iam fore miraculum à Deo parrandum, vel præcelsit iudiciu certum & immutabile, quo iudicaturus futurum, vel absque eo iudicio spei rectitudo consistit. Hoc secundum fieri non potest, non enim fiducia est certissima adhesionis, nisi fundamentum æque sit certum. Quis certissima confidat voluntate, si intellectus dubitet? Si rectum iudicium antecessit seu assensus, ille vel est reuelatione, vel naturali euidencia, vel singulari supernaturali impulsu. Si ex reuelatione iam fides est, ideo non propria spes. Si enim fide creditur iam miraculum futurum, non sperat; quemadmodum Deum credo omnipotentem, non spero. Si non est reuelatio, non est fides, itaque nec spes quæ ex fide non oritur; fides miraculorum vocari debet. Cur enim fidem vocemus, quod nec fides est, nec ex fide ortum est? Quod nonnulli fiduciam ex bona conscientia ortam interpretantur, id quoque non potest dici. Nam illa fides non est, cum verbo Dei non nitatur.

§. 7. Fides miraculorum non est particularis illa, qua Deus alicui reuelat miraculum futurum. Cum enim Deus Moysi reuelaret futurum, ut virga in draconem verteretur, multaque signa coram Pharaone faceret, fides, qua ista futura credidit, Catholica fides erat, qua omnibus à Deo reuelatis credebatur. Multa autem miracula faciunt, quibus eiusmodi reuelatio antea nequaquam facta est. Quamquam autem ad miracula facienda est fides illa necessaria, non tamen est separata fides, aut distincta ab illa, quam fidem Theologicam nominamus.

§. 8. Ne illa quidem fides specialis est, & ad miracula pertinet, qua credimus Deum facturum miracula, positis conditionibus, sub quibus id promittit. Hoc enim est non minus virtutis Theologicæ, quam credere Deum veracem esse, & in promissis stabilem.

§. 9. Fides miraculorum non est iudicium particulare, quo quispiam iudicat, absque singulari tamen reuelatione, Deum præsentis rerum statu miracula facturum. Exemplo rem declaro. Absit Christus, adfuit Pharisæi, protrahitur lunaticus, fidei opus est ad demonium eijciendū: Fides qua eijciendus est, non est iudicium seu assensus huius propositionis. Deus hoc loco & tempore per vos demonem eijciat. Fides enim siue in intellectu, siue in voluntate collocetur, niti debet reuelatione divina, ab ore Dei pendet. Cum enim certitudo sit, nec ex rebus naturalibus haberi possit, nec esse est ut à Deo eam sortiatur. Itaque neque hæretici fidem illam appellant, nec quæ contra illam indicia sunt, possunt infidelitatis nomine accusari; cum valde incertum sit, quando, quomodo & ubi Deus velit miracula operari.

§. 10. Quod si absque reuelatione Deus animi ita occulto motu inclinet, ut omnino sibi persuadeat, iam futurum miraculum, ut iudicium hoc firmet: iam futurum miraculum, nec contrarium eliciere possit, ita & ad actum. Et specificationem actus à Deo determinetur, erit quidem hoc bonum,

Adami Conzen. in Euang. Tom. I.

& gratia, certoque miraculum consequetur, non tamen hoc iudicium fides est, quia caret formali ratione fidei, quæ est reuelatio. Hic autem actuale auxilium & motionem. Sine reuelatione, assensum fidei operari negamus. Nec Apostoli reprehenduntur, quod tale auxilium non acceperint à Deo. Denique nolo, hac in re fidem, aut infidelitatem vocari eam, quæ non habet pro obiecto rem reuelatam, si enim reuelatio accedat, iam ad fidem quæ est virtus Theologica pertinet.

§. 11. Apostolorum igitur incredulitas in eo cernebatur, quod cum demoniacum cernerent, se etiam potestatem accepisse eijciendi cognoscerent, fidei tamen actualem non excitarent, non confiderarent Christi promissionem & potentiam, sed torperent, & quia non credebant actu, ideo vocatur incredulitas, quod tali occasione peccatum est, cum Dei honorageretur, & hominis salus miser, cum opus esset omni modo conniti, non excitarent in se fidem, hoc est actus eius heroicis, orarent etiam, & ieiunarent. Ideo fides non erat, ut granum sinapis, vim enim & actiuitatem non exercebat, habitus manebat, nullum fidei articulum negabant, sed cum fides esset alioqui adhuc debilis, vera tamen, non poterat ad miraculum faciendum inualescere. Incredulitas ergo fuit causa, non eiecit demonis, sicut orationis & ieiunij neglectus: Non actio contraria fidei, sicut nec actio contraria orationi, vel ieiunio. Non enim vel Deum blasphemabant, vel luxui vacabant.

§. 12. Vnde fidei tanta relaxatio fuerit, non potest nobis constare. Non est facta sola Christi absentia; missi enim ad prædicandum signa faciebant absente Domino. Qui inuidiam in causa esse existimant, quod solos tres secum Christus in montem adduxerit. Suspiciosi sunt, ut Lyranus, nesciebant enim quantum illi mysteriorum participes facti fuerint. Alij demonis proteruita, scribarum disputatione, ut insulatione, fractos arbitrantur, quod probabile est, quamvis teporem aliquem præcessisse non dubium; alioqui deiectioni non fuissent. Ardor igitur fidei elanguit, orationem & ieiunium aduersus tam ferocem demonem non adhibuerunt. Hac tamen omnia in gloriam Christi cesserunt, dum verbo & mero imperio demonem eiecit, Indæos redarguit, Apostolos ad fidem, orationem, ieiunium incitat, ad modestiam reuocat, omnemque glorandi occasionem præcidit. Hac tamen integram causam non conficiunt, miracula enim, faciunt sæpe homines improbi, quemadmodum linguis loquuntur, qui tamen fidem, charitatem iunctam non habuerunt.

§. 13. Cum tamen miracula improbi faciunt, vel etiam infideles, aliaratio esse videtur. Nam fideles & impij interdum miracula faciunt, magnam vim & insignes actus eliciunt, atque ita Deo concurrente miracula edunt. Cum infidelium opera in miraculis Deus vitur, id solum facit, ut gloriam suam manifestet, & atheismum e medio tollat. Sic quoddam permisit in nomine Christi demonia eijcere, qui Christum tamē non sequebantur. De fide igitur communi agitur, quam torpor, ut ait S. Hilarius, relaxat, non imminuto habitu, sed ex occasione, actibus suppressis. Caluinus ait partem credidisse, partem non credidisse: quod si ita intelligat, quasdam propositiones fidei credidisse, alias falsas putasse, seu de illis dubitasse, fallitur. Qui de vno fidei obiecto dubitat fidem amisit. Zwinglius vacillantes fuisse dicit, & desperantes de salute hominis. Illa tamen desperatio contra fidem non fuit, non erat enim

Ff contra.

Fide actus negligunt.

Tepor præcessit.

112
Euangelia
Cvi
18

contrarium reuelatum, temeraria tamen fuit, & valde culpabilis, si fuit exorta ex tempore, quod fidem suam non excitarent.

§. 14. Atque hinc redditur facilis ratio, cur si fides miraculorum sit fides Catholica, non omnes fideles eijciant demones? Ita Aragonius 2. q. 1. & Abulens. Non enim omnes fidem habent adeo excitatam, aut illos actus producant, quibus miracula sunt, oportet enim fidem esse, ut granum sinapis. Hinc fit, ut etiam qui fidem illam habent, aliquando ex ea miracula faciant, aliquando nequaquam ut iam apparet in Apostolis. Nam et si hoc demonium Apostoli eijcere non potuerunt, non tamen ideo fidem miraculorum semel datam amiserunt, alia enim eijcere poterant, verum hoc genus non eijciebatur, nisi per orationem & ieiunium. Augustinus liem decidit Serm. de verbis Domini. Serm. 36. Et Chrys. Ex imperfectione Apostolis accidit, ut maiore infirmitate languerent. Et Hilar. can. 17. interpretatur. Marci. 11. 23. obiectum fidei describi videtur. Verum iam antecessit, *Habere fidem Dei, vel ut alij, credite Deo.* Hoc est quod promissit. Nam si non promissit, non erit causa credendi, aut sane loquitur de illis, quæ fide petuntur vera, hoc est, quæ ita petuntur, ut iudicet quispiam, se accepturum, si conditiones adsint omnes, quibus positus Deus datus sit. Iubet credere, futurum ut accipiant quidquid petierint, multi tamen non accipiunt; quia subest causa non dandi, vel quia melius aliquid dare constituit, vel quia quod petitur, melius negatur.

QVÆSTIO II.

An nihil impossibile sit fidei?

§. 1. **N**ihil erit impossibile vobis, *ed ðu ðuvarðuðu* *quid*, Syrus habet *אין כח לא יאמר לא* *medem la nechanchun*: aliquid non erit potentius vobis. Seu, non praualebit vobis. Fide omnia quisque potest; non enim sua, sed Dei manu operatur. Magna igitur est potentia fidelium, cum omnia à Deo impetrate atque efficere possint, idque quod mirabilis est, etiam si Dei amicum non sint.

§. 2. Accipienda illa Christi verba sunt, uti alia quæ generalem doctrinam continent, positis nempe conditionibus, quas recta ratio dicat. Non enim fides peraget negotia, si quis ociosus spectator; suarum rerum negligens manum non admoueat. Nec ad curiositatem sed necessitatem & sobrietatem miraculorum virtutem Deus elargitur.

§. 3. Impium est, quod Calvinus in hunc locum commentatur. *Certum quidem est, inquit, hyperbolicam esse loquendi formam, cum fide transferri pronuntiat arbores & montes. Summa tamen huc redit, Deum nunquam nobis de fore, modo ianuam aperiamus gratia eius.* Impia est illa interpretatio. Christus cum dixisset, credenti nihil esse impossibile, duo quæ maxima videntur opera fidei producit. Montium & Arborum (apud Lucam cap. 17. 6.) translationem. Si hyperbole est, ementiens ergo superiectio, non ergo inter miracula continentur. Non nego in Scripturis esse interdum hyperbolas, quæ tamen verum sensum habent, huic loco conuenire nego. Quia Christus magna asseueratione hoc futurum pronuntiat, si falsum est, eos decipit, non enim effici per fidem hoc potest. Deinde Paulus frustra dicit, *Si habeam omnem fidem ita ut montes transferam, si id fieri non potest.* Habuit Calvinus vnde ista

disceat, quosdam religionis Christiane irritos apud Hier. in Commen. qui negabant Apostolos fidem habuisse, quod montes nullos transfuissent. Potuisse fieri, si occasio aut causa fuisset. Deinde etiam esse, ut est in historia Gregorij Neocæsariensis. Addo etiam Pauli Veneri. lib. 1. c. 18. in Armenie monte translato. Nec dubium montes cessuros fuisse, si Apostoli mandassent.

VERSVS 21.

Conuersantibus autem eis in Galilea, dixit illis Iesus: Filius hominis tradendus est in manus hominum.

QVÆSTIO I.

Cur orationem & ieiunium demoni eijciendi necessarium dicat?

§. 1. **I**ncredulitatem causam esse dixerat, cur non possent eijcere demonium, addidit: habentibus fidem ut granum sinapis, nihil esse impossibile. Quorsum igitur nunc orationem & ieiunium requirit, quasi fides sola sine his propositum tenere non posset? de ieiunio exorcistæ loquitur, quamuis & Engemenis sit vtile? Aduersus demonum, inquit Augustinus Serm. 230. de tempore, nequitiam, quæ nobis Dominus arma ostendit, debemus utique retinere. Hoc autem genus in nullo eijcitur, nisi in oratione & ieiunio.

§. 2. Diuersa demonum sunt genera, hic de obstinatissimo & ferocissimo agitur, cui eijciendo plura sunt adhibenda remedia, oratio & ieiunium. Iam autem Christus semina ieiunij spargere cepit, ut monet S. Chrysostomus. Chrysostomo autem à diametro Zwinglius aduersatur. Per ieiunium enim *visceralis* intelligit abstinentiam ab omni seculo. Atque ita loquitur, ut fidei omnia tribuat, non autem ieiunio quicquam. *Sæpe, inquit, redeundum fidelibus & innouanda fides: Nam caro distrabit, & subinde abstrahit à Deo, oratione igitur & ieiunio redeundum.* *Mitt betten vñnd Ernst/ hoc est, oratione & sermo.* Itaque ieiunare est Zwinglio, serio agere. Ita Deus dat in reprobum sensum, qui suo saltu scripturam premunt, & deprauare conantur, veteri Ecclesia contempta. Bullingerus cum de oratione, & ieiunio dicit Dominum subducere orationem fingit ad omnes tentationes & impuritates diaboli. Monet tamen Ecclesiam, vigilet, abstineat, precat. De vero itaque proprioque ieiunio Dominus loquitur, *Eti enim ieiunium interdum mystice de omnium vitiorum fuga Patres interpretantur, non ille tamen huius loci sensus est. Ut ijdem docent.*

§. 3. Riti cum legi apud Aetium Caluistam, ieiunium esse sobrietatem. Si enim ad certum hoc genus demoniorum eijciendum sobrietatem requirit, ad cetera ergo eijcienda non est necessaria, sed ubi quoque inter pocula exorcistarum officio fungi possunt. Quin etiam in Apostolos contumeliosus est, quasi sobrietatis parum fuerint. Si enim ieiunare est sobrietatis esse, ergo non ieiunare est sobrietatis non esse. Caluinus videtur verum ieiunium cum vera famis molestia intelligere: cum negat posse in hoc certamen descendere molles exorcistas, demonem nisi summa contentione non vinci.

§. 4. Ne aliquid ieiunio tribuant hæretici, tam

Fidei potentia.

Non est hyperbole.

tuimodo excitari per illud & acui fidem commi-
nificantur, languori fidei remedium præscribi ora-
tionem, orationi præsidium per ex ieiunio, ait Calu-
in Harmon. Hunc vero errorem Christus excludit.
Nam si sola fide dæmon pellitur, sufficit eam esse,
quale est granum sinapis, siue à ieiunio, siue aliun-
de excitata sit, at nunc duo alia proponit, & adiungit
diuersa remedia sine quibus fides efficax non est.
Quo ex loco etiam satis intelligi potest, quam vocet
fidem sicut granum sinapis, nempe ardentem chari-
tatem, orantem, ieiunantem, corpus pro aliena cha-
ritate affligentem, ne vero putetur tantum dicis cau-
sa dici de ieiunio. Marcus 9. 29. clarius exponit. Hoc
genus in nullo in se habet seu nullare, vt Beza vertit, potest
exire nisi in oratione & ieiunio. Orationem & ieiun-
ium facit instrumenta eijcendi Dæmones, quia de
fide mentionem non facit. Concludit tandem.
Hinc clare apparet, quam ridicule papiste antidotum in ieiunio
constituant, fugandis diaboli, quin Dominus non alio
refert, quam ad acendum precandi ardorem. Antidotum
fugandis dæmonibus est non modo oratio, ieiun-
ium, Eleemosyna, castitas, aliæ virtutes, sed impi-
mis charitas. Non iussit eos Dominus orationis ar-
dorem acere ieiunio, & ita fidem accendere, Sed
oratione & ieiunio pelli dicit, & sine illis pelli non
posse. Nec potest exire nisi per precationem & ieiun-
ium. Cur ergo non sit nobis antidotum, sine quo
pelli non possunt, & per quod pelluntur? Fides ac-
cendi, non solum oratione & ieiunio potest, verum
etiam audito, vel lecto verbo Dei, pia creaturarum
consideratione, Sacramentis, & vt nuper quidam
poetæ impuri Tubingæ falso cecinerunt, concubi-
tu. Hoc enim modo posse aiunt intelligi, Dei patris
amorem in filium, si ipsi quoque filios generent, a-
lio modo non posse. Si igitur fidei augmentum dun-
taxat erat necessarium, id dicendum erat, de oratione
& ieiunio nulla facienda mentio.

Caluinus deinde verba Christi inuertit ita tamen,
vt suam etiam opinionem refutet. Quum autem il-
lud genus dæmonij aliter eijci posse negat, quam
precibus & ieiunio. Sensus est, Vbi altæ radices fixit
Satan & diuturna possessione inualuit, vel vbi effrenâ licen-
tiâ grassatur. Difficilem esse & arduam victoriam, ideoque
totis viribus pugnandum. Orare ergo & ieiunare est to-
tis viribus contra dæmonem pugnare. Nam sola fides
non magnopere in pugna laborat.

Mulci quoque putant, illud dæmoniorum genus
hæcignari quod diu hominem obsedit. Vt Stapl. in
antiq. Lyranus, Spiritum fornicationis. Caietanus
genus esse, quod surdos & mutos faciat. D. Tho-
mas, & Chrysostomus: omne genus dæmoniorum.
Verum constat hic singulare genus indicari, contra
quod ieiunio pugnandum. Basilius ieiunium vo-
cat armaturam, qua aduersus impios Spiritus sit pu-
gnandum. Sed si fidei sit opus, cur ieiunare oportet?
querit Chrysostom. Quia vna cum fide non paruas
vires adfert ieiunium. Qui orans ieiunat, binas habet alas,
inquit, quibus ipsos ventos volando præteruehitur, sic Cle-
mens Roman. Constit. Apost. lib. 5. cap. 19. Iusti-
nus ad Anton. Pium. Irenæus lib. 2. §. 56. Athan.
Ethiocrat. ad Monachos, allato Exemplo Niniuita-
rum, Bethuliensium, Mardochei, & addit. Hic (ie-
iunij) Saluator noster in carne hominis, quam assumpserat
suadelas diaboli tentantia obrundit. Quas cessi aliter potuif-
set expellere, docendos tamen populos voluit hac imitatione
formare. Ieiunium sane Christi fidem, quam non
habebat, non accendit. Plura, I. de virginitate. Et E-
phrem de ieiunio. Epiphani. in comp. doctrin. ieiun-
narios, ait, vt pro peccatis nostris ieiunia nobis a-
pad Deum supplicentur. Hil. in Psalm. 118. Alius ieiun-

nio placet, alius simplicitate fidem promeretur, alius vitia E-
leemosynâ redimit. Ambr. de Helia & ieiunio. Magna
virtus ieiunij & tam speciosa eius militia est, vt ieiunare de-
lectaret & Christum. Tam valida, vt ad oculos homines at-
traheret.

VERSUS 22. 23.

*Et occident eum, & tertia die resur-
get. Et contristati sunt vehemen-
ter. Et cum venissent Caphar-
naum, acceperunt qui didrachma
accipiebant, ad Petrum, & dixe-
runt ei: Magister vester non sol-
uit didrachma.*

QUESTIO I.

Quomodo contristati sunt?

§. 1. **A** Vdito iam sæpius de morte Christi præsa-
gio turbantur, & contristantur valde. Mar-
cus. 9. 31. At ipsi ignorabant verbum, & timebant interro-
gare eum. Et Lucas. 9. 45. Fuisse occultum, vt non senti-
rent illud. Aliquomodo igitur intelligebant. Sed ta-
men aliud latere existimabant. Verba enim ipsa au-
dite & percipere necessario debuerunt. Sed tamen
quia vix tantam Christi cladem & arumnam ad ani-
mos admittent, parabolas, aliæque secum cogita-
bant. Qua de causa etiam de Petri primatu post
non satis considerant, ambitione aliqua im-
pediri.

Tarde credimus, quæ fieri nolumus. Et ipsa ta-
men dubitatio animum magis, ac magis angit. Id
explicuit Chrysostomus, & causam reddit, cur post
vocem patris, & tam multa audita adhuc hæsi-
tarint. Factum est hoc, inquit, quod adhuc igno-
rarent, vim eorum quæ dicebantur, quod Marcus,
& Lucas innuendo dicunt. Quod quidem igno-
rarent verbum, & interrogare timebant. Sed quo-
modo si ignorabant, dolebant? Respondet. *ἐν τῷ
πένθει ἡγόουν.* Quod non omnia ignorabant. Nam
de morte sciebant, continuo enim audiebant. Sed
quod mortem breui euasurus, & resurrecturus es-
set, quæque inde bona secutura, non perspicue co-
gnoscebant. Malebant eius sine morte gloriam vi-
dere. Amor autem magnus etiam breuia amici ma-
la abesse vellent, & immortalem amicitiam esse vo-
lebant, eam morte rumpi morte grauius existima-
bant. *σφόδρα γὰρ ἀνείχοντο τὴν διδραχμὴν*, valde e-
nim adhærebant magistro, inquit Chrysostomus.
Stabiliserat amor, qualem & mundani amici quæ-
runt, sed non inueniunt. Dicunt illi:

οὐδεὶς ἐραστὴς ὄντι οὐκ αὐτὴν φιλεῖ

Nullus amator, qui non semper amat.

Apostolorum amor immortalis erat, ideo & maior
ex aduerso dolor. *φιλεῖ*, est τὸν βασιλεῖον, sta-
bilitatem fortium, dolor a-
mantium.

Ff 2 VER

ANNO DOMINI
117
Evangeliæ
CIV
18

VERSUS 24.

Ait, etiam. Et cum intrasset in domum praeuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terrae à quibus accipiunt tributum vel censum: à filiis suis, an ab alienis?

QVÆSTIO I.

Quod fuerit didrachma?

§. 1. Το δίδραγμα vocatur, quædam tamen exemplaria habent, τὰ δίδραγμα. Ita etiam Beza, alijque legunt. Didrachma Maldonatus ait duo regalia, duos in lios decem solidos gallicos. Siculum autem Hebraicum fuisse Tetradrachmum. Syrus habet: הריץ זוזין רבסא. Theben Zuzin dacteseph rishba. duo Zuzin argenti capitati. In margine Bibliorum regionum ex Elia adscriptum est הריץ זוזין רבסא. שבת וירידה וזוזין הם סלע.

Denarius. Hoc est ad verbum, Et zuz & denarius vnum est, nisi quod zuz est de argento, denarius de auro: quatuor zuzin faciunt selaph, hoc est, siculum. Quod distinctionem de denarijs addit, id certe in lingua latina falsum est, scilicet de argenteo denario agitur.

§. 2. Quis porro census ille fuerit, non consentiunt. Sunt quibus ille videtur esse, de quo Exod. 30. 13. Hoc dabit omnis qui transit ad nomen, dimidium sicii, mensuram templi. Siclus viginti obulos habet, Media pars sicii offertur Domino. Siclus autem est tetradrachmum, dimidia pars didrachma. Nonnulli videtur id esse quod datur Num. 3. 46. & 47. pro primogenitis. Verum illud tum solum datum est, non postea. Non igitur hoc vilo modo probabile est, licet autores habeat magnos.

Census Romanus. §. 3. Tributum Augusti fuisse plures existimant. Ille enim census egit cum Christus nasceretur. Postea Vespasianus id quod templo dati solebat iussit Capitolio inferri. Iosephi. de bello. lib. 7. c. 26. Imo ante Augustum & Romanos Asiatici reges fecerunt, & Romani cupide, ut erant auarissimi, sunt imitati.

VERSUS 26.

Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius inuenies staterem: illum sumens da eis pro me & te.

QVÆSTIO I.

An Christus debuerit tributum soluere?

§. 1. Non est in ipsa sententia difficultas, sed in ratione, qua eam Christus probat. Christus enim filius regum liberis à tributo significat, & se tanquam filium æterni regis eadem libertate gaudere concludit. Nec tributum dare tanquam debitum, sed ne eos scandalizaret. Deum igitur se esse indicat omnique onere immunem, & tamen nobis indicat, scandalum omni modo fugiendum esse.

§. 2. Ratio, qua se liberum à censione demonstrat, difficilius est ut dixi ipsa sententia, quæ probanda erat. Reges, inquit, ab alienis tributum accipiunt, non à suis filiis, ego sum filius, ergo liber à tributo. At non erat filius regis alicuius terreni, Augusti vel Tiberij, aut Herodis. Deinde reges etiam tributum accipiunt à filiis regum alienis. Respondent aliqui, agi de didrachma quod templo solvebatur, hoc est, regi Deo, regi æterno, liberum ab eo esse filium naturalem Dei: eius etiam ministros domesticos, qui cum eo versabantur. Tota enim aula regia libera est: sed soluere gratuita liberalitatis erat.

§. 3. Nec minor etiam vis argumenti fuerit, si Chilio modo proponatur. Filij regum liberi sunt, nec censum dant patribus, multo magis igitur liberum esse oportet filium Dei, cuius potestas est in ipsos reges? Si Herodes aut Philippus Tetrarchæ filios suos non censent, nec eorum domesticos, multo minus, filios Augusti, aut Tiberij Cæsarem, dominorum suorum censere debent. Cur ergo filium Dei cuncta videntis? Cuncta supercilio mouentis? Cuius in honore scriptum est, Rex Regum, & Dominus dominationum. Cum autem Dominum maris se ostendat, testatur se non obligatum censionibus tyrannorum. Errant ergo qui Petrum arbitrantur metu sic respondisse, ne dubitare videretur, aut Magistratui se opponere.

§. 4. Christum enim alijs annis soluisse probabilius est, eiusque rei Petri conscium fuisse. Quærat enim an non soluat, hoc est, non soleat soluere: De consuetudine autem ille responderit. De metu quod dicunt: lenè videtur, poterat enim cum Christus in conspectu esset, ab ipso quærere, quid faciendum esset. Nec periculum erat ne indignarentur, si etiam in re nota Magistrum discipulus rogaret, quid agendum esset. Præsertim cum non nisi Domino conscio solui censu ille posset.

§. 5. Qui Christum tributo dando obligatum docent, mihi sane errare videntur. Nec Paulus illis fauet vilo modo. Nam quod ait, nobis simile per omnia, excepto peccato, hoc de carnis mortalitate, & imbecillitate dictum est, non de subiectione, qua magistratibus obligatus erat. Nemo enim est, qui legibus imperatoris Christum subijciat, ut nempe nomen daret militiæ, ut susciperet onera ciuiliu ciuitatum: tutor, testamentarius, decurio esset, aliaque lubiter, ad quæ ciues lege cogebantur.

QVÆSTIO II.

Quomodo dedit?

§. 1. De Vo proposita Christo erant, libertatem suam suorumque tueri, nec tamen scandalo occasionem præbere. Itaque dari iussit. Sed magno miraculo soluit: piscem enim præparauit, qui staterem in ore habuit, quem staterem ipse formauit & ori imposuit. Non enim solent pisces stateres ore retinere, sed si capiant in ventrem dimittere. Stater autem siclus erat seu Tetradrachmum, Syrus vocat טרסון. Est staterem, paululum nomine græco variato: piscis est apud Plinium qui Faber dicitur, & Piscis sancti Petri Christianis.

QVÆSTIO III.

An scandalo fuisset illis Dominus, si non dedisset?

§. 1. Distinctione rem expediunt: acceptum scandalum futurum fuisse, non datum. Hoc tamen ipsum vitare charitatis esse. Timendum vero erat, ne

rat, ne si non solueret, turbæ eius autoritate vterentur, & tributum reculerent. Constat enim paulo post Christum accusatum, quasi prohibentem tributum dare Cæsari.

QVÆSTIO III.

Cur pro se & Petro soluit?

§. 1. **H**eretici ne Petrum præ ceteris honoratum concedant, eum domum Capharnaum habuisse fingunt. Petrus erat ciuis, inquit Musculus, ideo exigitur tributum.

Respondeo. Andræam quoque ciuem fuisse, & Christum non fuisse. Ideoque à Petro & Andræa petendum fuisse, non à Christo. Beza etiam domum habuisse Capharnaum existimat: At è contrario Christus non habuit ubi caput reclinarer. Nec domus erat causa huius census, Capitatio enim erat, vt expresse Syrus interpretes ponit. Pro Petro igitur soluit, non pro reliquis, quia ipse caput erat Collegij Apostolici, & singulari illo honore donandus. Irzidet Caluinus Catholicos. Ridiculi ergo sunt Papiste, inquit, qui tam frivolo pretextu Petrum dignitatis socium Christo faciunt. Vicarium, inquit, sibi elegit, & pari se cum honore dignatus est, quem solutione tributi sibi aquauit. Atque hoc modo subulcos faciunt omnes Christi vicarios: quia tantundem & illi pendebant.

Respondeo. Infelix præstigiator & verba & sensum Catholicorum deprauat. Nemo Petrum dignitatis socium Christo facit, monarcha solus, socium regni sui non admittit, licet omnes Sancti cum ipso, & sub ipso regnent. Pari honore nunquam Petrum dignatus est, nunquam sibi æquauit, infinitissimis enim spatiis distat honor Petri, à maiestate Christi. Pat tamen aliquid præstitit Petro, quod sibi etiam exhibuit, cum soluit parem pro se & Petro censum, quo Petrum non fecit sibi parem. Sed par pretium pro virtute capite, hoc alteri Apostolorum nemini præstitit, cum facile plures stateres posset dare. Petrus Domum Capharnaum non habuit, iam enim dudum omnia reliquerat. Nec tamen ideo subulcos omnes vicarij Christi: Eos enim nec Christus tributis immunes pronunciauit, nec staterem miraculo pro illis dedit. Non sunt Vicarij Christi, qui tributa pendunt, sed honoratus est à Christo, quem solum ex omnibus Apostolis elegit tantum miraculi administrum, & pro quo miraculosum staterem dedit. Apostoli ceteri non magis immunes erant, quam Christus aut Petrus. Christum vero cõtemeliose aggressos exactores existimat. Querunt inquit an solatus sit legibus, quia tanquam incertus hospes, huc illuc discursat. Atque id in alios etiam Apostolos conueniebat, quos eodem modo sine dubio sunt aggressi, si verum est quod de Christo ille fabulatur. Et tamen pro illis Christus non soluit, postquam illum liberum pronunciauerat. Quod si subulcorum quempiam Christus aduocasset, immunem à tributo edixisset, & tamen ne alios scandalizaret miraculo, staterem pro se & subulco dari iussisset, dubio procul magnum ille sibi honorem à Christo habitum haud falso iudicasset. Aliter sensu de hoc Aug. l. 99. vet. & noui testamenti. Dicunt ergo exactores didrachmæ ad Petrum Apostolum. Magister vester non soluit didrachmæ &c. Quo dicto Magistrum vt pro omnibus discipulis solueret, conuenierunt. Saluator autem cum pro se & Petro dari iubet, pro omnibus exoluisset videtur, quia sicut in Salvatore erant omnes causæ magistratû, ita & post Saluatorem in Petro omnes continerent. Ipsum enim constituit esse caput eorum, vt

Adam. Conzen in Euang. Tom. I.

pastor esset gregis Dominici. Non igitur subulcum Augustinus Petrum, sed pastorem Dominici gregis iudicauit à Christo honoratum.

QVÆSTIO IV.

An Christiani omnes à tributo liberi?

§. 1. **A** Nabaptistarum error seditionum & rebellionum fons, Christianos liberos esse, & immunes à dandis tributis. Filij enim Dei sunt, filij autem liberi. Respondeo. Filios Dei qui adoptione tales sunt non esse liberos, filium Dei naturalem liberum esse. Petrum autem & Apostolos ratione vocationis, & contubernij liberos fuisse. Alios vero Christianos oneribus ciuilibus teneri, & si in seruitute sint, obedire Dominis oportere. Spiritus enim libertatem nobis, non carnis Christus contulit.

§. 2. Ciuili lege seu priuilegio non modo corpora Clericorum, sed feuda etiam & possessiones Ecclesiæ exempta sunt à censione ciuilibus Magistratus. Habent vero hoc varijs regum & principum priorum donationibus, quæ reuocari non possunt, cum iam in pacta & publica fœdera transferint, quæ sunt inter regnum & Ecclesiæ.

§. 3. Quarit Beza: Vnde Pontifici ius ciuile in magistratus, cum Petrus soluerit didrachma.

Respondeo. Non esse Pontifici Romano potestatem ciuilem supra magistratus, sed spirituales, vt Pastoris supra oues. Quam porro ridiculum sit ex Christi factis de iure Pontificis argumentari, cuiuslibet considerandum relinquo. Soluere staterem Christus iubet, non tanquam debitum, sed ne ignorantes scandalizarentur, non ergo Pontifici ius detraxit, sed potius asseruit. Quin ipsi exactores, siue pro templo siue pro Romanis pensionem exigebant, non suo more audacter, & pro imperio postulabant, nec Christum aduocant, sed modeste à Petro querunt. Deinde solutione stateris contenti sunt. Miror etiam Bullingeri intemperiem, qui post multa in Pontificem conuicia tandem concludit, Christum se publicis non subtraxisse oneribus, imo etiã dimidium siclum pro Petro soluisse, ne eius successores tributa sancto Magistratui negarent, concidere ergo Decretales, Clementinas & Extraneas. At Christus soluit ne scandalizarentur; hoc est, vt ipse Bullingerus interpretatur, alij ne imitarentur, ne turbam excitemus, fateturque Christum suo iure cessisse, cum ergo ea de re Christus protestetur, quomodo præiudicium voluit Petri successoribus adferre?

§. 4. Hussus olim hoc loco contra Clericorum immunitatem abusus est, & aorum memoria Marfilus. Christus, inquit, ipsemet dedit tributum potestati seculari pro se & Petro. Agnouit ergo se ciuili magistratui subiectum. Et Ioan. Marfilus. [Ostenditur rursum idem ex Matt. 17. ubi sic scribitur, Accesserunt qui didrachmā accipiebant ad Petrum &c. & consequenter paucis interpositis subditur, quod Christus dixit Petro; Vt autem non scandalizemus eos &c. nec dixit tantummodo Dominus da eis, sed dixit, da eis pro me &c. &c. Quo igitur modo ex virtute verborum Evangelicæ scripturæ, sunt exempti Episcopi & presbyteri ab hoc, ne vniuersaliter à principum iurisdictione, nisi gratiosa eorum concessione, cum Christus & Petrus exemplum præbentes alijs, tributa soluerint? Et licet Christus secundum carnem de stirpe regia, hoc non debuisset fortasse, Petrus tamen de stirpe regia non existens, nec talem exemptionis habebat causam, sicut nec habere voluit. Quod si Christus putasset inconueniens futuros sibi successores in officio sacerdotali tributa soluere, ac ipsos

ff 3

tempo

Adrianus Guntz
112
Evangelia
CIV
18

temporalia subiecta fore principibus seculi, potu-
 33 isse ipse absque mali exempli exhibitione (videli-
 34 cet subijciendi sacerdotum iurisdictioni principum
 35 seculi) aliter ordinasse, atque expedivisse illos exa-
 36 ctos didrachmæ, ut puta, remouendo ipsis pe-
 37 tendi talia intentionem, aut alio conuenienti mo-
 38 do; sic autem facere non reputauit inconueniens;
 39 quin imo soluere voluit singulariter inter Aposto-
 40 los Petrum sibi associans in hoc. Qui tamen Eccle-
 41 siæ præcipuus Doctor, & Pastor, futurus erat, ut
 42 tali exemplo aliorum nullus sic facere recuset
 43 &c.]

Hunc ego admiratus sum pro serenissima Re-
 publica talibus vsum argumentis. Quid enim si
 Christus & Apostoli Venetijs vitam agitaissent, ab
 eis se tributum iure exigere existimarent? aut Chri-
 stum tributarium Romanis censent, id vero cum ip-
 se solenniter se liberum esse protestetur? At illi ad
 normam Hussi & Wicleffi à delinquentibus bona
 Ecclesiastica auferri posse docent, qui etiam Ponti-
 ficem Magistratui ciuili subdit. Verum iam olim
 exempti fuerunt etiam ante Iulianum Apostatam.
 Sozom. lib. 4. cap. 5. Idem leges Iustin. Capitula Ca-
 roli magni. cap. 2. & 33. & 34. & Iren. lib. 7. cap. 205.
 & legum Francic. lib. 6. 187. Vide Trid. sess. 22. &
 26. Lateran. sub Leone 10. Verum de illa quæstio-
 ne vide eos, qui ante paucos annos contra causam
 Venetam scripserunt. Cæsaris Baronij, & discepta-
 tionem Nicodemi, etiam Cardinalem Bellarmi-
 num, varios tractatus, Theodorum Eugen. Bonifi.
 Bedraz. Hugel. Bartholomæi Medices Bernardi Lu-
 fti. Denique Iacobi Gretseritres. & Adami Tancrini
 duos libros, de immunitate Ecclesiastica.

Filius pro-
 prius liber
 à censu.

De Christi vero immunitate hunc in modum
 Chrysost. disputat. ὁ δὲ λέγει πρὸς τὸν ἐκκλ. ἐλὺθε-
 38 μὲν εἰμὶ ἐ δὲναν κλῦσον. εἰ γὰρ οἱ τῆς βασιλείας δό-
 39 τῶν ἡνὶ αὐτὸν οὐ λαμβάνουσιν, ἀλλὰ δὲ τῶν ἀποστει-
 40 ῶν. Ποῦ μάλιστα ἐμὲ ἀπὸ τῆς ἀπα-
 41 τήσεως πάντες, ἐν δὲ τῇ βασιλείᾳ, ἀλλὰ τῶν
 42 ἐργῶν ὄντων με ἡνὶ, καὶ βασιλείᾳ. ὅθεν πᾶς διέσει-
 43 στος ἡοὺς καὶ πού τις καὶ ἡς; ἡ δὲ ἐν τῷ υἱῷ εἰς καὶ τὸ
 44 ὑπὸ δειγμα παρῶν τῶν βασιλέων. καὶ φησὶν ἡδὲ, ἀλλ'
 45 ἐ γνήσιος. καὶ ἐν οὐκ ἡδὲ. εἰ δὲ οὐκ ἡδὲ, ὅθεν γνήσιος,
 46 ἡδὲ αὐτῶ, ἀλλὰ ἀποστει-
 47 εὐδὲ γὰρ ἐκ τῶν ἰδίων ἔχον, αὐτὸς γὰρ ἐ πᾶσι τῶν ἡνὶ
 48 ἀποστει-
 49 ἀλλὰ πᾶσι γνήσιον διαλέγετε καὶ ἰδίων, καὶ
 50 τῶν κοινωλῶν τῶν γνήσιον τῆς βασιλείας. διδ
 51 καὶ πᾶσι ἀντιδιασπῶν ἔχον πᾶσι ἀποστει-
 52 λῶν. τὰς ἐκ τῶν ἡνὶ γνήσιον. τὰς δὲ αὐτῶν, οὐς
 53 ἐκ αὐτῶν γνήσιον. οὐ δὲ μοι κάπναι καίνον. πᾶσι τὴν
 54 δόξα καὶ φέουσιν τῷ πᾶσι γνήσιον, καὶ ἐν τῷ βεβα-
 55 δι. καὶ ἐδὲ ἐν τῷ ἔκκλ. ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν συγκαταβά-
 56 σεως τὸ αὐτὸ τῶν δὲ πᾶσι. ὅπερ πᾶσι τῶν σφίσι. id est.
 Quod autem dicitur, tale quid est. Immunis ego à
 censu sum. Nam si reges terræ non à filiis sed à subdi-
 tis censum capiunt, multo magis me, qui non terrarum,
 sed cælorum regis filius sum, liberum à tribu-
 tis esse oportet. Perpendis quo modo distinxit filios
 à non filiis? Si enim filius non esset, hoc profecto re-
 gum exemplo vltus non fuisset. Sed si ius quicumque,
 iniquis, est: non autem proprius, nec omnino eius,
 sed alienus. Ita exemplum nullas vires habebit.
 Non enim de filiis simpliciter, sed propriis & re-
 gni hæredibus disputat. Atque ideo distinguen-
 do alienos opposuit, quo vocabulo eos appella-
 uit, qui ab ipsis Regibus nati non sunt: suos vero
 quos ex se genuerunt. Tu vero illud etiam conside-
 ra, quomodo reuelatam Petro cognitionem
 hic confirmauit neque hic terminauit, sermonem,
 sed condescendendo, quod sapientie inestimabilis
 est, id ipsum approbauit.

§. 5. Porro cum duplex sit immunitatis Eccle-
 siastica priuilegium, ut scilicet libere possint exerce-
 re munia Ecclesiastica, etiam adia phora studere,
 proficisci, ædificare, contrahere, nihil impediens
 magistratu, alterum vero in negatione consistat, ut
 ne tributis premanatur, non cencntur ad tribumalia
 secularia, non grauentur oneribus ciuilibus, omnis
 illa concessa est iure diuino, quantum ad ea quæ of-
 ficij & vocationis sunt, in confesso est. Hæc dein-
 de considerantur, vel in sacerdotum personis, vel
 facultatibus. Tamen ipsi quam eorum facultates
 tes seruitute ciuili exemptæ sunt. Antiquissimum tamen
 hoc ius fuit. Dionysius cum olim tempore Aposto-
 lorum eam libertatem defendit. Nefas est sacerdotem
 à ministris, qui te superiores sunt, atque à tui ordinis viris
 iudicari, etiam si impius in diuina esse re videatur: Etiam
 quid aliud ex his quæ interdicta sunt, egisse deprehenditur.
 Nam si distinctiones, ordinesque confundere, sacratis-
 mas Dei sanctiones & iura transgredi est, omni profecto
 ratione caret, Dei causa peruertere traditum diuini or-
 dinem. Neque enim in se ipsum Dei sermo diuinus est; Ali-
 quin quomodo ipse staret regnum? Et si Dei est iudicium,
 ut sacra Eloquia testantur: Sacerdotes autem Angeli sunt;
 diuinorum iudiciorum continuo post pontificem magistri:
 ab ipsis tu diuina congruè, ac suo ordine per medios mini-
 stros, cum tempus fuerit, discere, per quos etiam cultor
 esse meruisti. An vero non hoc ipsum sacra signa prela-
 mant? Neque enim sancta sanctorum omnibus simpliciter
 sunt inaccessa; verum his appropinquat magis Pontifex
 sacra distinctio, deinde sacerdotum ordo, quos deinceps & mi-
 nistrorum sequitur gradus.

Q V A E S T I O V.

An Clerici liberi à tributo & seculari tribunali?

§. 1. Clericum nullum constat ita liberum esse: im-
 age diuina, ut bonorum ciuiliū, ædium, sed
 feudorum censum dare non cogantur. Onera enim
 ciuilia ipsæ possessiones annexa habent, nec possunt
 nisi ciuili autoritate eximi. Postquam autem fuda
 & possessiones Ecclesijs datæ sunt, non possunt sine
 iniuria premi onere, quo liberati sunt.

§. 2. Clerici ab omnibus ciuilibus oneribus ex-
 empti sunt lege diuina, quæ eorum vocatione & repu-
 gnant & officia impediunt. Hoc in 13. ad Roman.
 & in Polit. ostendi, & l. b. 9. polit. Adamus Tancr-
 rus doctissimo libro de Ecclesiastica libertate, Chri-
 sti factū & dictū, hunc in modū exponit. Vnde triplex
 potissimum argumentum sumi potest ad probandam disci-
 plinam Christi & sacerdotum, qui eis successerunt immuni-
 tatem à tributo. Primum quia Christus tantum pro se, &
 Petro (& nec id quidem nisi vitandis scandali causa) soluit
 tributum, soluturus etiam pro alijs: si obligati fuissent ad eius
 solutionem. Secundo quia sacre aperte indicat, S. Petrum
 fuisse immunem à tributo hoc ipso, quod pro eo quoque non
 nisi vitandis scandali causa tributum soluit, iuxta illud: ut
 autem non scandalizemus eos, &c. Tercio quia asserit
 Christus, filios Regum esse liberos à tributo, aut hoc nomine
 cunctos significans Apostolos, aut se ipsum, tanquam filium
 naturalem regis æterni, ac propterea liberum; exemplo hu-
 manæ politie. Quod exemplum si bonum est probat etiam fa-
 miliares ipsius Christi à tributo liberos esse, cum & in huma-
 nâ politica non tantum filius ipse Regis, sed etiam familia eius
 à tributo libera esse soleat. Vnde & Hieronymus in eum lo-
 cum ait: Pro illius (Christi) honore, & tributa non reddi-
 mus, & quasi filij regis à vestigalibus immunes sumus. Et S.
 August. lib. 1. quæst. Euang. q. 23. scribit. In omni regno terre-
 no non esse vestigales filios regni illius, sub quo sunt omnia re-
 gnata.

Addi

Addi potest. Christum vel ob hanc etiam causam, quod bona pauperum & Ecclesiæ, in tributa conuer- tenda non essent, noluisse ex communibus loculis alia quasi fortuita occasione acquisitam pecuniam in tributum impendere voluisse.

Ne vero Ecclesiastica libertatis oppressor se ex- calaret, scelera corrigi oportere, Clericorum crimina non oportere esse immunia, hunc ille etiam præte- xum excludit. Verum Demophilo fas non est ista corrige- re. Nam si diuinus sermo iusta iuste prosequi iubet (iuste ve- ro prosequi est, vnicuique quod suum est, pro meritis reddere:) iuste hoc omnes prosequi, non præter suum meritum, aut or- dinem debent. Nam quod & Angelis iustum est, officia so- cietatem merita diuina, vt & profecto diuina sunt. Verum hoc illi non à nobis Demophilo, sed per illos nobis ex Deo, & ipsis quoque per superiores Angelos. Atque vt breuiter dixerim: in omnibus que sunt per prima secundas à dispositis omnia, ac iustissima prudentia, iusta pro meritis tribuuntur: vt ij quidem, quos Deus præfisse alijs statuit inferioribus atque subie- ctis secundum merita tribuant. Verum enim Demophilus ira & concupiscentia ratione moderetur, eisque secundum merita tribuat, neq. suum violet ordinem, sed regat subdita superemi- nentia. Nam si cum forte in foro aspicimus famulum Domi- ni Seniori adol. centulum: suus etiam filium Patri maledicere, famulique impetu factio plagas inferre: pietatem violare vide- mur, nisi accurrentes præstantioribus opem ferre studeamus, quantumlibet illi fortasse prius, iniuriam perpessi fuerint; cur quis non erubescimus, qui rationem ab ira & concupiscentia tollari, & à tradito sibi diuinitus principatu deiijci videmus, atque negligimus, & inter nos ipsos impiam, & iniustam re- meritam, ac seditionem, confusionem, excitamus. Merito sane nos à Deo nobis indultus legifer, Ecclesiæ Dei præfeci prohibet eam, quod domus sue aeternus non bene præfuerit. Qui enim se i- psum regere nouit, & alterum reget; qui alterum etiam do- minum; & qui domum ciuitatem quoque; & qui ciuitatem etiam gentem; atq. vt summam dicam iuxta veritatis vocem. Qui in modico fidelis est, etiam in multo erit fidelis; & qui in modico infidelis, & in multo quoque infidelis erit. Ipse igitur concupiscentia & ira, atq. verbo congrua iure tuo impartire; tibi autem venerandi ministri moderentur, ministri si sacerdo- tes, sacerdotibusque Pontifices atque illis ipsis Apostoli, Apo- stolorumque successores conuenientia dicent. At si quis forte & inter ipsos a recto tramite denariis, & equalibus & suis ordinis sentit corrumpatur, vt non ordo in ordinem ruens, cuncta per- miscat, sed vnusquisque in suo ordine suoque officio maneat. Nihil interitum idcirco dixerimus, vt & scias & facias, quæ tui muneris sunt.

Plane ille ex instituto præceptoris sui Apostoli Pauli, qui non impunita delicta esse iubet, sed iudi- cium ab Ecclesiâ: vetat, iudicari Christianos apud infide- les. Ideo ipse sua auctoritate nouum tribunal insti- tuit. Potuit igitur etiam illud Petrus, & successores Pe- tri. Multi hac de re doctissime scriperunt, vt Ludou. Molin. T. I. de iust. d. 31. Petrus Binsfeld. de iniuri- is & damno dato. Dominus Sotus. l. 4. Sent. dist. 25. q. 2. Michael de Palatio. l. 4. sent. Fran. Victoria relect. i. Cotarruias l. quæst. pract. c. 31. Henric. alii que. Alii vero etiam exemptionem iuris diuini esse pu- tant, vt pleraque Canonistæ. Verum in quibusdam i- ta esse nemo dubitat. Nunc tamen satis est ostendere immunitatem esse & fuisse.

§. 3. Recollige tecum lectos, quæ veteres in me- diis persecutionibus Ecclesiæ statuerunt. Anac. Ep. 3. Omnes causas sacerdotum iudicio vult terminari, & ad eos appellacionem factam approbat. Parimodo Alexan- der primus, Epist. ad omnes orthodoxos: Pius primus ad omnes fideles. Anicetus ad Gall. Episcopos. Victor ad Thephylum Alexandrinum. Fabian. ad Hilar. Caius Papa, Epistola ad Felicem Marcell. Ep. 21. ad

Episc. Orientales. Clericus vero, inquit, cuiuslibet ordinis absque Pontificis sui permisso, nullum præsumat ad seculare iudicium attrahere. at vero post hæc tempora multo magis libertas Ecclesiæ, videatur constitutio Au- gust. dat. 3. Non. Maij. Constant. Et Valent. Theodof. Arcad. quæ est causa. 11. q. 1. can. 5. continua legesancimus, vt nullus Episcoporum vel eorum, qui Ecclesiæ necessitatibus ser- uiunt, ad iudicia siue ordinariorum, siue extra ordinariorum iudicium protrahatur. Habent illi suos iudices, nec quicquam his publicis est commune cum legibus.

§. 4. Libertatem autem Ecclesiasticam ratio ipsa & natura demonstrat. Cum enim Ecclesiâ sit Respu- blica quædam, à principio ius tribunalis constituendi accepit, & ex facto Pauli clarum est. Tam autem po- test magistratus Ecclesiasticus suos à Christianorum principum iurisdictione, quam gentilium eximere. Nam Christiani principes Ecclesiæ subiecti sunt, eamque audire debent. Fieri autem potest, vt Cle- rici subiecti principibus, & secularibus non pos- sunt ea libertate, auctoritate, potestate, munere suo fungi, & vitia corrigere. Videmus quomodo Chry- sostomus contra Regnam. Ambrosius contra impe- ratorios gryphos depugnat, legatur vita vtriusque. Et ipse Ambros. l. 2. off. cap. 29. Ministri quoties aduersus regales impetus, pro viduarum, imo omnium depositis cer- tamen subierimus. Et sane videmus Pontifices ista se- rio egisse. Gregor. Mag. in priuilegio Monasterij S. Medardi. Alexand. 3. cap. relatum. r. Vide Azor. l. 5. cap. 21. Molin. T. I. disp. 134. lafon. l. 1. n. 21. cod. de Sa- crofanctis Ecclesiis. Tiraquell. Tract. de priuilegiis causæ piæ. Nec dubitarunt pii Imperatores sese mul- tis in rebus Ecclesiæ subiectos esse, & multi Episco- pi etiam antiquis imperatores coercuerunt.

Fabianus Philippum, Chrysostomus Arcadium, Ambrosius Theodosium, Ioannes Gregorius Henri- cum, alii alios, pro officio suo, iniurias creatori & Ec- clesiæ illatas, necessaria seueritate vindicando & ius- titiam asserendo.

Imo testantur hæretici huius Reipublicæ vexa- tione plurima mala in orbem inuecta. In præfatio- ne sua de variis ministrorum gradibus suos, licet non veros Episcopos, præca Ecclesiæ consuetudine, & priuilegiis defendit Adrianus Sarauia contra Bea- zam, & Gebennenses.

[In meo tractatu de diuersis ministrorum Euange- lli gradibus quicquid homines cogitent, non tantum vestras dignitates defendere, in animo habebam, sed omnium Ecclesiarum Christi tam Galliæ quam Germaniæ Episcopis, & aliis viris doctis & præca Ecclesiæ gubernationis non ignatis, datas offensio- nes à nostris hominibus pluribus in locis, si non tol- lere, saltem minuere, & vulnus (quod nunquam sanabunt qui inflixerunt) lenire, & quantum liceret, remoras propagationis doctrinæ Euangelicæ amo- liri conatus sum. Nunc videtis quantus vir malæ causæ patrocinium suscipiat: cuius opinio hoc no- mine populari inuidiæ, & quorundam cupiditati grata est; quod Episcoporum opes cessuras sibi in prædâ sperant. & hæc vna est ipsis reformatio, bo- norum Ecclesiasticorum direptio. In hac renouata disputatione Episcopalem auctoritatem diuinæ insti- tutionis, & Apostolicæ traditionis esse defendendo: & id tam verbo Dei, quam vniuersali omnium Ecclesia- rum consensu doceri, & gubernationem illam Eccle- siarum qua Sacerdotes in veteri testamento vsi sunt, & Apostoli & Euangelistæ in nouo, esse opti- mam & vtilissimam tam Ecclesiæ quam Reipubli- cæ, nec eâ meliorem inueniri, aut excogitari pos- se neminem posse negare, pro fundamento as- sumo.]

§. 6. Videntur etiam exactores notasse, Petro quiddam concessum singulare præ cæteris, licet discipuli de primatu disquirerent. Humanum quid passi discipuli sunt, quod Euangelista quoque significauit dicens: in illa hora, quando scilicet cæteris omnibus Petrum prætulit. Nam cum ex Iacobo & Ioanne, alter primogenitus esset, nihil tamen tale pro ipsis fecisse videtur: veriti autemurbationem profiteri suam, non aperte quare Petrum ipsis præponeret, sed con-

fuse. Quis ergo maior est, interrogarunt. Quando tres illos præferri conspexerunt, nihil tale passi sunt: cum vero ad vnum delatus honor est, tunc nimirum doluerunt: quamuis non ex hac re solum. Sed ex aliis quoque multis inflammati fuerunt: Tum quia dixit illi. Dabo tibi clauis regni cælorum: Tum quia: Beatus es tu Simon Bariona, cum etiam hic: Da eis pro me & te: Tum denique, quia libenter eam multo Christo colloqui conspiciant.

CAPVT XVIII.

Mat. 9. c.
34.
Luc. 9. f. 46
Inf. 19. b. 14
1. Cor. 14.
d. 20.
Mar. 9. f. 42
Luc. 17. a. 1
Sup. 5. c. 30.
Mar. 9. g.
43.
Psal. 33. a. 8.
Luc. 19. b.
10.
Luc. 15. a. 4
Luc. 17. a. 3
Leu. 19. d.
17.
Eccl. 13. b.
13.
Iac. 5. d. 19.
Deu. 19. b.
15.
2. Cor. 13.
a. 1.
Heb. 10. c.
28.
Ioan. 8. c.
17.
2. Thes. 3.
d. 14.
1. Cor. 5.
b. 9.
Io. 20. e. 23.
Luc. 17. a. 4

Nilla hora acceperunt discipuli ad Iesum, dicentes: Quis putas, maior est in regno cælorum? 2. Et aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum. 3. Et dixit: Amen dico vobis, nisi conuerſi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. 4. Quicumque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum. 5. Et qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit. 6. Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. 7. Væ mundo à scandalis. Necessè est enim vt veniant scandala: verum tamen vae homini illi, per quem scandalum venit. 8. Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te: abscinde eum, & proice abs te: bonum tibi est ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum. 9. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proice abs te: bonum tibi est cum vno in vitam intrare quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. 10. Videte ne contemnitis, vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quia Angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei, qui in cælis est. 11. Venit enim filius hominis saluare quod perierat. 12. Quid vobis videtur: si fuerint alicui centum oues, & errauerit vna ex eis: nonne relinquit nonaginta nouem in montibus, & vadit querere eam, quæ errauit? 13. Et si contigerit vt inueniat eam: Amen dico vobis, quia gaudet super eam magis, quam super nonaginta nouem, quæ non errauerunt. 14. Sic non est voluntas ante patrem vestrum, quin cælis est, vt pereat vnus de pusillis istis. 15. Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum, si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. 16. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum: 17. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit: sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus. 18. Amen dico vobis, quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. 19. Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quæcumque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cælis est. 20. Vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. 21. Tunc accedens Petrus ad eum, dixit. Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei: vsque septies? 22. Dicit illi Iesus: Non dico tibi vsque septies: sed vsque septuagies septies. 23. Ideo assimilatum est regnum cælorum homini, qui voluit rationem ponere cum seruis suis. 24. Et cum cepisset rationem ponere, oblatuſ est ei vnus, qui debebat ei decem millia talenta. 25. Cum autem non haberet unde redderet, iussit eum Dominus eius venundari, & uxorem eius, & filios, & omnia, quæ habebat & reddi. 26. Proci dens autem seruus ille, orabat eum, dicens. Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. 27. Misertus autem Dominus serui illius, dimisit ei. 28. Egressus autem seruus ille inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios: & tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes. 29. Et procidens conseruus eius, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. 30. Ille autem noluit: sed abiit, & misit eum in carcerem donec redderet debitum. 31. Videntes autem conserui eius quæ fiebant, contristati sunt valde: & venerunt, & narrauerunt Domino suo omnia, quæ facta fuerant. 32. Tunc vocauit illum Dominus suus: & ait illi: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: 33. Nonne ergo oportuit & te miseri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? 34. Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum. 35. Sic & pater meus cælis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.

IN CAPVT DECIMVM OCTAVVM

ARGVMENTVM.

DISCIPVLIS, quis in cælo maior esset? ambitiose quærentibus, modestiam & honoris fugam suadet, vocato in medium paruulo, serid assueuerans, non posse eos in regnum cælorum ingredi, nisi efficiantur sicut paruuli, & cum maiorem fore, qui se humiliauerit, vt paruulus iste. Eadem occasione scandala vitare monet etiam si opus sit, membrorum abscissione. Paruulos contemni vetat, se enim venisse saluat, quod perierat. Charitatem porro suam, pastoris ouem perditam quærentis, exemplo demonstrat. Deinde ordinem modumque corrigendorum fratrum exponit, vt primo priuatum,